Universiteit Leiden
The Netherlands

Dutch grammar in Japanese words: reception and representation of European theory of grammar in the manuscripts of Shizuki Tadao (1760 – 1806)

Nespoli, L.

Citation
Nespoli, L. (2023, September 12). *Dutch grammar in Japanese words: reception and representation of European theory of grammar in the manuscripts of Shizuki Tadao (1760 – 1806)*. *LOT dissertation series*. LOT, Amsterdam. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3640636

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3640636

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bibliography

The following bibliography will be divided in three sections. First, I will list all sources that originally featured all the bibliographical information agreeing with today's standards. This will include secondary literature in any language, and the early modern European texts I have used as primary sources. Sources in Japanese will always also include a Japanese language version of the bibliographical reference. The name of Japanese authors will be accompanied by their *kanji* (and *hiragana*) spellings, even when in non-Japanese sources. Conversely, non-Japanese names will also be featured in *katakana*, whenever they authored sources in Japanese, which featured said *katakana* rendition. Subsequently, I will list Japanese early modern manuscripts. These will be listed in alphabetical order, according to their titles. I will also add the author and, whenever known, the date of publication. The list does not include all the Japanese manuscript I have mentioned throughout the present book, but only those I have directly used as primary sources. This will not include, for example, early modern Japanese works which, even though I cited their contents directly, I have quoted from a piece of secondary literature. For this reason, each manuscript will also present specific reference to the copy (or copies) I have consulted, pointing at a specific document preserved in a specific library. Reference to the manuscripts of Shizuki I have consulted is thoroughly discussed in Chapter II. That is why they are not present here. Lastly, I will also present a brief list of additional tools I have used in the compilation of the present work, mostly dictionaries and scientific online sources.

List of sources

AIHARA, Kōsaku 相原耕作 (2019). *Yakubun sentei* 訳文筌蹄, in BOOT, Wim. J & TAKAYAMA, Daiki (Editors), *Tetsugaku Companion to Ogyū Sorai*, Series: Tetsugaku Companions to Japanese Philosophy, Vol. 2, Springer, Cham, 2019; 11-13.

AIKAWA, Tadaomi, et al., edited by (2007). *Rangaku no furontia – Shizuki Tadao no sekai*, Nagasaki Bunkensha, Nagasaki. 相川忠臣『蘭学のフロンティア　志筑忠雄の世界』、長崎文献社、長崎、2007.

BLUSSÉ, Leonard, REMMELINK, Willem, SMITS, Ivo (2000). *Bridging the Divide – 400 years The Netherlands-Japan*, Hotei Publishing, 2000.

BOOT, Wim J. (2008a). *Preface*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, 2008a; 9-23.

BOOT, Wim J. (2008b). *Shizuki Tadao's* Sakoku-ron, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 88-106.

BOOT, Wim J. (2013). *The Transfer of Learning - The Import of Chinese and Dutch Books in Tokugawa Japan*, in *Itinerario*, vol. XXXVII, issue 3, Cambridge University Press, 2013.

BUSCHELLE, Emi Foulk (2020). *Philology for an Enchanted World: Motoori Norinaga and the Study of Japanese Language and Literature in Early Modern Japan*, in Philological Encounters, Vol. 5, Brill, Leiden, p. 161-189.

CATS, Jacob (1996). *Sinne- en minnebeelden. Deel 2. Inleiding en commentaar*, edited and commented by LUIJTEN, Hans, Constantijn Huygens Instituut, The Hague.

CARON, W. J. H. (1953). *Christiaan van Heule – De Nederduytsche Grammatica ofte Spraec-konst*, series: Trivium – Oude Nederlandse Geschriften op het gebied van de Grammatica, de Dialectica en de Rhetorica, No. I, Part 1, J. B. Wolters, Groningen, Jakarta.

COLLADO, Diego (1632). *Ars grammaticae Iaponicae linguae*, Sacra Congregatio de Propaganda Fide, Rome.

CORRADINI, Piero (2005). *Cristiani nascosti in Giappone*, in Il Giappone che cambia: Atti del XXIX Convegno di Studi sul Giappone, by Associazione Italiana per gli Studi Giapponesi – AISTUGIA, Florence, p. 115-129.

DE BONTH, Ronald J. G., DIBBETS, Geert, R. W. (1995). *Voor rede vatbaar: tien voorredes uit het grammaticale werk van Van Hoogstraten, Nylöe, Moonen, Sewel, Ten Kate, Huydecoper (1700-1730)*, Stichting Neeralndistiek VU, Amsterdam.

DE BONTH, Ronald J. G. (1998). *De Aristarch van 't Y – De 'grammatica' uit Balthazar Huydecopers* Proeve van Taal- en Dichtkunde *(1730)*, PhD dissertation, Nijmegen.

DE GROOT, Henk W. K. (2005). *The Study of the Dutch Language in Japan During its Period of National Isolation (ca 1641 - 1868)*, PhD dissertation, University of Canterbury.

DE GROOT, Henk W. K. (2007). *Ryūho rangogaku no eikyō* 'The influence of Ryūho's Dutch linguistics', in *Rangaku no furontia – Shizuki Tadao no sekai*, Nagasaki Bunkensha, Nagasaki. デ・フロート・ヘンク、「柳圃蘭語学の影響」、『蘭学のフロンティア　志筑忠雄の世界』、長崎文献社、長崎、2007.

DE GROOT, Henk W. K. (2008). *The Influence of Shizuki Tadao's Linguistic Works on the Development of Dutch Language Studies in Japan*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 125-138.

DE TOLLENAERE, Felicien (1977). *Lexicografie in de zeventiende en achttiende eeuw*, in BAKKER, Dirk M., DIBBETS, Geert R. W., *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde*, Malberg Den Bosch, p. 219-228.

DE VRIES, Anne (1995). *Van ABC tot Aap-noot-mies en boom-roos-vis. De poësie van het eerste leesonderwijs*, in A is een aapje – Opstellen over ABC-boeken van de vijftiende eeuw tot heden, edited by Jaap ter Lindne, Anne de Vries, Dick Welsink, Querido's Uitgeverij, Amsterdam, p. 18-29.

DIBBETS, Geert R. W. (1995). *De woordsoorten in de Nederlandse triviumgrammatica*, Stichting Neerlandistiek VU Amsterdam, Nodus Publikationen Münster, 1995.

DIBBETS, Geert R. W. (1991). *Vondels zoon en Vondels taal. Joannes Vollenhove en het Nederlands*, Stichting Neerlandistiek VU, Amsterdam.

DIBBETS, Geert R. W. (2003). *Vondels zoon en Vondels taal. Joannes Vollenhove en het Nederlands*, second edition by DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren).

DOEFF, Hendrik (1833). *Herinneringen uit Japan*, François Bohn, Haarlem.

DOI, Toshio (1976). *The Study of Language in Japan – A Historical Survey*, Shinozokai Shorin, Tokyo.

DONKER CURTIUS, Jan Hendrik & HOFFMANN, Johann Joseph (1857). *Proeve eener Japansche spraakkunst*, A. W. Sythoff, Leiden.

ELZEVIER, Korn (1761). *Drie dichtproeven, bestaende in drie dichtstukken: de waere dichtkonst, zedezang; God verheerlykt in zyne werken of reis door 't heelal: een Eerkroon voor de matigheid; benevens een proef van een nieuwe Nederduitsche spraekkonst*, J. Bosch, Haarlem.

FUKUI, Kyūzō (1965). *Kokugogaku taikei – Dairokkan – Kanazukai ichi*, Kokusho Kankōkai, Tokyo. 福井久蔵、『国語学大系 ・ 第六巻 ・ 仮名遣一』、国書刊行会、東京、1965.

FRALEIGH, Matthew (2019). *Rearranging the figures on the tapestry – What Japanese direct translation of European texts can tell us about* kanbun kundoku, in Japan Forum 31, p. 4-32.

FRELLESVIG, Bjarke (2010). *A History of the Japanese Language*, Cambridge University Press.

FURUTA, Tōsaku, TSUKISHIMA, Hiroshi (1972). *Kokugogaku-shi*, ('History of Japanese Linguistics'), Tokyo Daigaku Shuppan-kai, Tokyo. 古田東朔、築島裕、『国語学史』、東京大学出版会、東京、1972.

GAASTRA, F. S. (1982). *De geschiedenis van de VOC*, Fibula-Van Dishoeck, Haarlem; Standaard Uitgeverij, Antwerp.

GOODMAN, Grant Kohn (1952). *A translation of Ōtsuki Gentaku's Ransetsu Benwaku* in Occasional Papers - Center for Japanese Studies No. 3, University of Michigan Press, Ann Arbor, p. 71-103.

GOODMAN, Grant Kohn (2000). *Japan and the Dutch 1600-1853*, Richmond, Routledge.

HALMA, François (1710). *Nieuw Woordenboek der Nederduitsche en Fransche Taalen - Dictionaire Nouveau Flamand et François*, 1st Edition, Willem van de Water in Utrecht, Pieter Mortier in Amsterdam.

HALMA, François (1729). *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche Taalen - Dictionaire Nouveau Flamand et François*, 2nd Edition, Wetsteins en Smith in Amsterdam, Jacob van Poolsum in Utrecht.

HALMA, François (1758). *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche Taalen - Dictionaire Nouveau Flamand et François*, 3rd Edition, Jacob Wetstein in Leiden, Jacob van Poolsum in Utrecht.

HALMA, François (1781). *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche Taalen - Dictionaire Nouveau Flamand et François*, 4th Edition, J. Thierry & C. Mensing in The Hague, P. Van Der Eyk & D. Vygh in Leiden.

HARA, Ken'ichi (2016). *Okayama rangaku no gunzō 1*, Okayama, San'yō Hōsō Gakujutsu Bunka Zaidan. 原憲一 『岡山蘭学の群像 1』、岡山、山陽放送学術文化財団、2016.

HARA, Ken'ichi (2017), *Okayama Rangaku no Gunzō*, Okayama, San'yō Hōsō Gakujutsu Bunka Zaidan, 2017. 原憲一『岡山蘭学の群像2』、岡山、山陽放送学術文化財団、2017.

HARA, Ken'ichi (2018), *Okayama Rangaku no Gunzō 3*, Okayama, San'yō Hōsō Gakujutsu Bunka Zaidan, 2018. 原憲一『岡山蘭学の群像3』、岡山、山陽放送学術文化財団、2018.

HARADA, Hiroji (2008), *The Shizuki Family of Interpreters*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 173-189.

HARMES, Ingeborg (2017). *A synchronic and diachronic study of the Dutch auxiliary "*Zou(den)", in *Evidentiality Revisited: Cognitive Grammar, Functional and Discourse-Pragmatic Perspectives*, edited by Juana I. Marín-Arrese, Gerda Haβler & Marta Carretero, 149-169. Amsterdam: Benjamins.

HEIDEGGER, Martin (1982), *On the Way to Language*, translated by Peter D. Hertz, Harper & Row Publishers, New York.

HEIDDEGER, Martin (1985), *Unterwegs zur Sprache*, Series Gesamtausgabe Volume 12, Vittorio Klostermann, Frankfurt au Main.

HOFFMANN, Johann Joseph (1867). *Japansche spraakleer*, A. W. Sijthoff, Leiden.

HONMA, Sadao (2008) *Nagasaki Rangaku and the History Textbooks*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 24-48.

HORIUCHI, Annick Mito (2008). *The Discourse about Men and Animals in Collection of Marvels from Abroad (*Kaijō chinki shū*)*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 49-66.

HULL, William I. (1933). *Willem Sewel of Amsterdam (1653 – 1720) – The First Quaker Historian of Quakerism*, Swarthmore College on Quaker History, Philadelphia.

IANNELLO, Tiziana (2012). *Shōgun, kōmōjin e rangakusha. Le Compagnie delle Indie e l'apertura del Giappone alla tecnologia occidentale nei secoli XVII-XVIII*, Libreriauniversitaria.it edizioni, Webster srl, Padua.

ISER, Wolfgang (2006). *Reception Theory: Iser*, in "How to Do Theory", Blackwell Publishing, Malden; 57-69.

JANSSENS, Guy (2005). *Het Nederlands vroeger en nu*, Uitgeverij Acco, Leuven.

JOBY, Christopher (2021). *The Dutch Language in Japan (1600 – 1900) – a cultural and sociolinguistic study of Dutch as a contact language in Tokugawa and Meiji Japan*, Brill, Leiden.

JUN, Yong-hoon (2013). *Shizuki Tadao to Choe Han-gi no nyūton-kagaku ni tai suru taido hikaku*, English title: *A Comparative Study on Korean and Japanese Scholars' Understanding of Newtonian Science*, Kyōto Sangyō Daigaku [Departmental Bulletin Paper], Kyoto. 全勇勲、「志築忠雄と崔漢綺のニュートン科学に対する態度比較」、京都、京都産業大学　【紀要論文】、2013.

KAEMPFER, Engelbert, *De Beschryving van Japan* (1729). Translated by Hans Sloane. P. Gose, J. Neaulme (The Hague) & Balthasar Lakeman (Amsterdam).

KAEMPFER, Engelbert (2001). *Heutiges Japan*, 2 vols, Hrsgg von W. Michel und B.J. Terwiel, Iudicium Verlag, München.

KATAGIRI, Kazuo (1985). *Oranda tsūji no kenkyū*, Yoshikawa Kōbunkan, Tokyo. 片桐一男、『阿蘭陀通詞の研究』、吉川弘文館、東京、1985.

KATAGIRI, Kazuo (2008), *Sore demo Edo wa Sakoku datta no ka - Oranda-yado Nihonbashi Nagasaki-ya*, Yoshikawa Kōbunkan, N° 262 of the series *Rekishi Bunka Library*, Tokyo. 片桐一男『それでも江戸は鎖国だったのか　オランダ宿日本橋長崎屋』、吉川弘文館、歴史文化ライブラリー262、東京、2008.

KATAGIRI, Kazuo (2016). *Edo jidai no tsūyakukan - Oranda tsūji no gogaku to jitsumu*, Yoshikawa Kōbunkan, Tokyo. 片桐一男　『江戸時代の通訳官　阿蘭陀通詞の語学と実務』、吉川弘文館、東京、2016.

KATAGIRI, Kazuo (2018). *Dejima yūjo to oranda tsūji – nichiran kōryū no kage no tateyakusha*, Bensei shuppansha, Tokyo.

片桐一男、『出島遊女と阿蘭陀通詞・日蘭交流の陰の立役者』、東京、勉誠出版、2018.

KINSUI, Satoshi (1997). *The influence of translation on the historical development of the Japanese passive construction*. Journal of Pragmatics 28/6, p. 759-779.

KEENE, Donald (1952). *The Japanese Discovery of Europe – Honda Toshiaki and other discoverers 1720–1798*, Routledge and Kegan Paul LTD, London.

KNOL, Jan (1977). *De grammatica in de achttiende eeuw*, in BAKKER, Dirk M., DIBBETS, Geert R. W., *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde*, Malberg Den Bosch, p. 65-112.

KOGA, Jūjirō (1974). *Nagasaki yōgaku-shi – jōkan* ('History of Western studies in Nagasaki – First volume'), Nagasaki bunkensha, Nagasaki (first edition 1966). 古賀十二郎、『長崎洋学史・上巻』、長崎文献社、長崎、1974.

KOMAI, Akira & ROHLICH, Thomas H. (1991). *An Introduction to Classical Japanese*, Bonjisha Co. LTD., Tokyo.

KOSSMANN, Friedrich Karl Heinrich (1922). *Nederlandsch Versrythme. De versbouwtheorieën in Nederland en de rythmische grondslag van het Nederlandsche vers*, Martinus Nijhoff, The Hague.

KUIPER, Koos (1993). *Dutch loan-words and loan-translations in moderns Chinese: An example of successful signification by way of Japan*, in Word From the West:

Western Texts in Chinese Literary Context, edited by Lloyd Haft, Centre of Non-Western Studies, Leiden, p. 116-144.

KULMUS, Johan Adam (1734). *Ontleedkundige Tafelen, Bevens de daar toe behoorende afbeeldingen en aanmerkingen*, translated by Dutch by Gerardus Dicten, Janssoons van Waesberge, Amsterdam.

LOONEN, Pieter (1997). *'Is die P. Marin onsterfelijk?' Het succes van een vergeten taalmeester*, in *Meesterwerk*, Nr. 8, Berichten van het Peeter Heynsgenootschap, p. 14-22.

LUHRMAN (1984), G. J., *C. L. Pausius, T. Linacer, J. C. Scaliger en hun beschouwing van het werkwoord – een kritisch-vergelijkende studie omtrent XVIde eeuwse taalkundige theorievorming*, Drukkerij Dijkstra Niemeyer bv, Groningen.

LUIJTEN, Hans, edited by (1996). *Jacob Cats: Sinne- en minnebeelden*. Deel 2, Inleiding en commentaar, Constantijn Huygens Instituut, The Hague.

MABUCHI Kazuo & IZUMO Asako (2021). *Gengogaku-shi – nihonjin no gengo kenkyū no rekishi*, Kasamashoin, Tokyo (first edition 1999). 馬渕和夫、出雲朝子、言語学史　日本人の言語研究の歴史、笠間書院、東京、2021 (初版 1999).

MAËS, Hubert (1975a). *La terminologie grammaticale japonaise*, in *Travaux du groupe de linguistique japonaise*, Vol. 1 Problèmes terminologiques, Université de Paris VII, Tomie Printing, Tokyo, p. 45-55.

MAËS, Hubert (1975b). *Un point d'histoire terminologique: taigen ～yôgen*, in *Travaux du groupe de linguistique japonaise*, Vol. 1 Problèmes terminologiques, Université de Paris VII, Tomie Printing, Tokyo, p. 66-76.

MAËS, Hubert (1975c). *Un point d'historie terminologique: dôshi*, in *Travaux du groupe de linguistique japonaise*, Vol. 1 Problèmes terminologiques, Université de Paris VII, Tomie Printing, Tokyo, p. 77-86.

MARIN, Pieter (1717). *Compleet Nederduitsch en Fransch Woorden-boek – Dictionnaire complet Hollandois & François*, 3rd Edition, self-published, Amsterdam.

MARIN, Pieter (1730). *Groot Nederduitsch en Fransch Woorden-boek - Grand Dictionnaire, Hollandois & François*, 2nd Edition, Joannes van Braam in Dordrecht, Hermanus Uytwerf, A. Wor, G. Onder de Linden, Dordrecht.

MARIN, Pieter (1752). *Groot Nederduitsch en Fransch Woorden-boek - Grand Dictionnaire, Hollandois & François*, 3rd Edition, Joannes van Braam in Dordrecht, Jan van Eyl in Amsterdam, Jan Daniel Beman in Rotterdam.

MARIN, Pieter (1762). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking*, Jan van Eyl, Amsterdam.

MARIN, Pieter (1767). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche*

Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking, J. J. van Poolsum, Utrecht.

MARIN, Pieter (1768a). *Groot Nederduitsch en Fransch Woorden-boek - Grand Dictionnaire, Hollandois & François*, 4th Edition, Hendrik Beman, Rotterdam.

MARIN, Pieter (1768b). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking*, Jan de Lange, Deventer.

MARIN, Pieter (1775). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking*, Hendrik Botter, Boekverkoper in de St. Lucia-Steeg., Amsterdam.

MARIN, Pieter (1782). *Groot Nederduitsch en Fransch Woorden-boek - Grand Dictionnaire, Hollandois & François*, 5th Edition, S. J. Changuion, Amsterdam.

MARIN, Pieter (1783). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking*, Hendrik Botter, Boekverkoper in de St. Lucia-Steeg., Amsterdam.

MARIN, Pieter (1790). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking*, Hendrik Botter, Boekverkoper in de St. Lucia-Steeg., Amsterdam.

MARIN, Pieter (1793). *Groot Nederduitsch en Fransch Woorden-boek - Grand Dictionnaire, Hollandois & François*, 6th Edition, S. J. Changuion, Amsterdam.

MARIN, Pieter (1800). *Nouvelle Methode: Pour aprendre les Principes & l'Usage des langues Françoise et Hollandoise - Nieuwe Fransche en Nederduitsche Spraakwyze, Vermeerderd met een uitvoerige Syntaxis of Woorden-schikking*, Hendrik Botter, Boekverkoper in de St. Lucia-Steeg., Amsterdam.

MATSUDA, Kiyoshi (1998). Yōgaku no shoshiteki kenkyū, Rinsen shoten, Tokyo. 松田清、『洋学の書誌的研究』、臨川書店、東京、1998.

MATSUDA, Kiyoshi (2007), *Shizuki Tadao ni okeru seiōbunpō kategorī no juyō*, 'Reception of the categories in Shizuki Tadao's Western grammar', in *Rangaku no furontia – Shizuki Tadao no sekai*, Nagasaki Bunkensha, Nagasaki. 松田清、「志筑忠雄における西洋文法カテゴリーの受容」、『蘭学のフロンティア　志筑忠雄の世界』、長崎文献社、長崎、2007.

MATSUDA, Kiyoshi (2008), *The Reception of Western Grammatical Categories by Shizuki Tadao*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 139-147.

MATSUDAIRA, Sadanobu (1942). *Uge no hitokoto, Shugyō-roku*, Matsudaira Sadamitsu, ed. Iwanami Bunko, Tokyo: Iwanami Shoten. 松平定信、『宇下人言・修行録』、松平定光、岩波文庫、東京、岩波書店、1942.

MATSUKATA, Fuyuko (2010). *Oranda Fūsetsugaki – 'Sakoku' Nihon ni katarareta 'sekai'* (The Dutch news - The 'world' as told by Sakoku Japan), Tokyo, Chūōkōron - Shinsha. 松方冬子『オランダ風説書「鎖国」日本に語られた「世界」』、東京、中央公論新社、2010.

MATSUKATA, Fuyuko (2015). *Nichiran kankei-shi wo yomitoku – jōkan – tsunagu hitobito*, Rinsen shoten, Kyōto. 松方冬子、日蘭関係史・上巻・つなぐ人々、臨川書店、京都、2015.

MATSUO, Sutejirō (1943). *Jodōshi no kenkyū: jita no taiō o chūshin to shite*, Bungakusha, Tokyo. 松尾捨治郎、『助動詞の研究：自他の対応を中心として』、文学社、東京、1943.

MEYLAN, Germain Felix (1830). *Japan voorgesteld in schetsen over de zeden en gebruiken van dat ryk byzonder over de Ingezetenen der stad Nagasaky*, M. Westerman & Zoon, Amsterdam.

MILLER, Roy (1967). *The Japanese Language*, The University of Chicago Press, London.

MORI, Senzō (2003). *Oranda shōgatsu*, Iwanami Shoten, Tokyo, 2003. 森銑三、『おらんだ正月』、岩波書店、東京、2003.

NAKAMURA, Akemi (1996). *"Kotoba no kayoiji" – 'kotoba no jita no koto' no saihyōka – voisu ni yoru dōshi ron no kokoromi*, in Kanazawa daigaku kokugo kokubun, pp. 32-44. 中村朱美、『詞通路』・「詞の自他の事」の再評価 ―ヴォイスによる動詞論の試み、金沢大学国語国文、1996、32-44.

NAKAYAMA, Shigeru 中山茂 (1969). *A History of Japanese Astronomy – Chinese Background and Western Impact*, Harvard-Yenching Institute Monograph Series, Vol. XVIII, Harvard University Press.

NESPOLI, Lorenzo (2019). *Het Japansch-Nederlandsch. Analisi dei cambiamenti linguistici nel neerlandese parlato nel Giappone feudale* in Titaantjes - Titani di domani, edited by Franco Paris and Marco Prandoni, Raffaelli Editore, Rimini, p. 95-119.

NESPOLI, Lorenzo (2022). *The Poetic Knowledge of Shizuki Tadao. Traces of Dutch Poet Jacob Cats in Early Nineteenth-Century Japan* in Annali di Ca' Foscari, Serie orientale, 58, Venice, p. 871-906

NOORDEGRAAF, Jan & VAN DER WAL, Marijke, edited by (2001). *Aanleiding tot de kennise van het verhevene deel der Nederduitsche sprake Eerste deel*, Lambert ten Kate, Uitgeverij Canaletto/Repro-Holland BV, Alphen aan den Rijn.

OGAWA, Teizō (2016). *"Kaitai shinsho" no jidai*, in Sugita Genpaku, Shinsōban Kaitaishinsho, edited by Sakai Shizu, Kōdansha, Tokyo, first edition 1998, pg. 234-256. 小川鼎三、「『解体新書の時代』」、杉田玄白、『新装版解体新書』、酒井シヅ、講談社、東京、初版 1998 年、234-256.

ŌMORI, Minoru (1973). *"Rekishō shinsho" oyobi Shizuki Tadao no kenkyūshi ‐ nihonshika ni yoru hyōka ni tsuite*, Journal of Hōsei Historical Society, Fujimi, Vol.

25, pp. 28-37. 大森実、『暦象新書』および志筑忠雄の研究史―日 本史家による評価について、法政大学史学会、法政史学、富士見、巻 25、1973、28-37.

ŌSHIMA, Akihide (2018). *Sizuki Tadao "Sanshu shokaku" no shiryōteki kenkyū* ('A research on the sources of Shizuki Tadao's *Sanshu Shokaku*'), in Siebold Memorial Museum's Naritaki Kiyō N. 28, Nagasaki, 2018. 大島明秀、『志筑忠雄「三種書格」の資料的研究』、シーボルト記念館『鳴滝紀要』第二十八号、長崎.

ŌSHIMA, Akihide (2019). *Ranbun wayaku-ron no tanjō: Shizuki Tadao "Rangaku Seizenfu" to Sorai – Norinaga-gaku* ('The Birth of the Theory on Japanese Translation of Dutch Texts: *Rangaku Seizenfu*, by Shizuki Tadao and the schools of Sorai and Norinaga'), in Gazoku no kai, Issue N. 18, Kyūshū University, 07, pp. 37-54. 大島明秀、『蘭文和訳論の誕生：志筑忠雄「蘭学生前父」と徂徠・宣長学』、雅俗の会、第十八号、九州大学、2019・07、37-54.

PATOTA, Giuseppe (2016). *Nuovi lineamenti di grammatica storica dell'italiano*, il Mulino, Bologna, first edition 2002.

PASTREICH, Emanuel (2001). *Grappling with Chinese Writing as a Material Language: Ogyū Sorai's Yakubunsentei*, in Harvard Journal of Asiatic Studies, vol. 6, p. 119-170.

POMPE VAN MEERDERVOORT, Johan Lidius Cathrinus (1868). *Vijf jaren in Japan (1857 – 1863) – Bijdragen tot de kennis van het Japnasche keizerrijk en zijne bevolking*, Firma Van Den Heuvell & Van Santen, Leiden.

PORTEMAN, Karel & SMITS-VELDT, Mieke B. (2016). *Een nieuw vaderland voor de muzen, Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam.

PRANDONI, Marco (2014). *Vive la France. À bas la France! Contradictory Attitude toward the Appropriation of French Cultural Elements in the Second Half of the Sixteenth Century. The Forewords of 'Modern' Poetry Collections*, Noak, B. (Hrsg.), Wissenstransfer und Auctoritas in der frühneuzeitlichen niederländischsprachigen Literatur. Vandenhoeck & Ruprecht Verlage Unipress, Göttingen, p. 179-194.

PULLEYBLANK, Edwin G. (1995). *Outline of Classical Chinese Grammar*, UBC Press, Vancouver.

REIß, Katharina & VERMEER, Hans L. (2014), *Towards a General Theory of Translational Action – Skopos Theory Explained*, Routledge Taylor & Francis Group, translated by Christiane Nord, first edition in German in 1984, London and New York.

REMMELINK, Willem G. J., edited by (2008). *The Patriarch of Dutch Learning Shizuki Tadao (1760-1806)*, volume 9 of *Journal of the Japan-Netherlands Institute*, The Japan-Netherlands Institute, Tokyo.

ROBINS, Robert Henry (1951), *Ancient & Mediaeval Grammatical Theory in Europe - With particular reference to modern linguistic doctrine*, G. Bell & Sons LTD, London.

ROBINS, Robert Henry (1967). *A Short History of Linguistics*, Longmans, Green and Co. LTD, London.

RODRIGUEZ, João (1604). *Arte da lingoa de Iapam composta pello Padre Ioão Rodriguez Portugues da Cõpanhia de Iesv diuidida em tres Livros*, Collegio de Iapão da Companhia de Iesu, Nagasaki.

RODRIGUEZ, João (1620). *Arte breve da lingoa iapoa tirade da Arte Grande da mesma lingoa, pera os que começam a aprender os primeiros principios della*, Collegio da Madre de Deos da Companhia de Iesu, Macao.

RUIJSENDAAL, Els (1991). *Letterkonst – Het klassieke grammaticamodel en de oudste Nederlandse grammatica's*, [PhD dissertation] VU Uitgeverij, Amsterdam.

RUTTEN, Gijsbert Johan (2006). *De Archimedische punten van de taalbeschouwing – David van Hoogstraten (1658 – 1724) en de vroegmoderne taalcultuur*, Stichting Neerlandistiek VU, Amsterdam.

SAID, Edward Wadie (1978). *Orientalism*, Pantheon Books, New York.

SAITŌ, Makoto (1985). *Nihon ni okeru orandago kenkyū no rekishi* 'The history of the research on the Dutch language in Japan', Daigaku Shorin, Tokyo. 斎藤信、『日本におけるオランダ語研究の歴史』、大学書林、東京、1985.

SAITŌ, Shizuka (1967). *Nihongo ni oyoboshita orandago no eikyō*, Tōhoku gakuin daigaku sōritsu hachijū shūnen kinen zusho shuppan iinkai, Tokyo. 斎藤静、『日本語に及ぼしたオランンダ語の影響』、東北学院大学創立八十周年記念図書出版委員会、東京、1967.

SCHAARS, Frans A. M. (1988), *De Nederduitsche Spraekkunst (1706) van Arnold Moonen (1644 - 1711) – Een bijdrage tot de geschiedenis van de Nederlandstalige spraakkunst*, Uitgeverij Quarto, Wijhe.

SCHAARS, Frans A. M. & TE WILT, M. (1989). *Jacobus Nylöe (1670 – 1714) en zijn Aanleiding tot de Nederduitsche taal*, in Wat Duikers Vent is Dit! – Opstellen voor W.M.H Hummelen, edited by Dibbets, G R. W. & Wackers, P.W.M., Uitgeverij Quarto, Wijhe, p. 267-294.

SCREECH, Timon (2014). *Obtaining Images: Art, Production, and Display in Edo Japan*, The Chicago University Press, Reaktion Press.

SÉWEL, Willem (1708). *Nederduytsche Spraakkonst, Waarin de Gronden der Hollandsche Taale Naauwkeuriglyk opgedólven, en zelfs voor geringe Verstanden, zo ten aanzien der Spellinge als Bewoordinge duidelyk aangeweezen zyn*, 1st Edition, Assuerus Lansvelt, Amsterdam.

SÉWEL, Willem (1712). *Nederduytsche Spraakkonst, Waarin de Gronden der Hollandsche Taale Naauwkeuriglyk opgedólven, en zelfs voor geringe Verstanden, zo ten aanzien der Spellinge als Bewoordinge duidelyk aangeweezen zyn*, 2nd Edition, Ten Huyze van Robert Blókland, Amsterdam.

SÉWEL, Willem (1733). *Nederduytsche Spraakkonst, Waarin de Gronden der Hollandsche Taale Naauwkeuriglyk opgedólven, en zelfs voor geringe Verstanden,*

zo ten aanzien der Spellinge als Bewoordinge duidelyk aangeweezen zyn, 3rd Edition, Erven van J. Ratelband & Co., Amsterdam.

SÉWEL, Willem (1756). *Nederduytsche Spraakkonst, Waarin de Gronden der Hollandsche Taale Naauwkeuriglyk opgedólven, en zelfs voor geringe Verstanden, zo ten aanzien der Spellinge als Bewoordinge duidelyk aangeweezen zyn*, 4th Edition, Jacob Ter Beek Boekverkoper, Amsterdam.

SHIGEMATSU, Nobuhiro (1959). *Kokugogaku-shi kōyō* 'Overview of the history of Japanese linguistics', Musashino Shoin, Tokyo. 重松信弘、『国語学史綱要』、武蔵野書院、東京、1959.

SHIMADA, Masahiko (1979). *Kokugo ni okeru jidōshi to tadōshi*, Meiji Shoin, Tokyo. 島田昌彦、『国語における助動詞と他動詞』、明治書院、東京、1979.

SHIRANE, Haruo (2005). *Classical Japanese: a grammar*, Columbia University Press, New York.

SMITS, Ivo (2010). *Kinsei nihon no yōroppa emuburemu juyō: bun to e no kakawari ('Kunmō gakaishū" wo jiku ni')* in Proceedings of the International Conference on Japanese Literature, National Institute of Japanese Literature, 33, 1-13. スミッツ・イヴォ、近世日本のヨーロッ パ譬喩画(エムブレム)受容: 文と絵の関わり(『訓蒙画解集』を軸に)、国際日本文学研究集会会議録、33 号、1-3.

SMITS, Ivo (2020). *A Forgotten Aesop: Shiba Kōkan. European Emblems, and Aesopian Fable Reception*, Late Edo Japan in Studies in Japanese Literature and Culture, Vol. 3, Interaction of Knowledge, National Institute of Japanese Literature, Tokyo, p. 23-50.

STEINER, George Francis (1975). *After Babel: Aspects of Language and Translation*, Oxford University Press, London and New York.

STELLINGWERFF, Johan (1979). *Kleine geschiedenis van het Groot ABC Boek of Haneboek*, Ministerie van Onderwijs en Wetenschap, The Hague.

STRONKS, Els & BOOT, Peter, edited by (2007). *Learned Love = Proceedings of the Emblem Project Utrecht Conference on Dutch Love Emblems and the Internet (November 2006)*, Dans Symposium Publications, The Hague.

SUGANO Yō, edited by (1977). *Shiba Kōkan: Kunmō gakaishū ‐ Mugendōjin hikki*, Tōyō bunko 309; Heibonsha, Tokyo. 菅野陽、司馬江漢： 訓蒙画解集・無言道人筆記、東洋文庫 309、平凡社、東京.

SUGIMOTO, Tsutomu (1976). *Edojidai rangogaku no seiritsu to sono tenkai – daiichibu – Nagasaki tsūji ni your rango no gakushū to sono kenkyū*, Waseda University Press, Tokyo. 杉本つとむ、『江戸時代蘭語学の成立とその展開長崎通詞による蘭語の学習とその研究 〈第 1 部〉江戸時代蘭語学の成立とその展開』、早稲田大学出版部、東京、1976.

SUGIMOTO, Tsutomu (1981). *Edojidai rangogaku no seiritsu to sono tenkai – daiyonbu – Rango kenkyū to rangogaku no sōshi*, Waseda University Press, Tokyo. 杉本つとむ、『江戸時代蘭語学の成立とその展開長崎通詞による蘭語の学習

とその研究　〈第 4 部〉蘭語学研究と蘭語学の創始』、早稲田大学出版部、東京、1981.

SUGIMOTO, Tsutomu (1987). *Edo no gengogakusha-tachi*, Yūzankaku shuppan, Tokyo. 杉本つとむ、『江戸の言語学者たち』、雄山閣出版、東京、1987.

SUGIMOTO, Tsutomu (1991). *Kokugogaku to rangogaku – Japanese Linguistics & Dutch Linguistics*, Musashino Shoin, Tokyo. 杉本つとむ、『国語学と蘭語学 Japanese Linguistics & Dutch Linguistics』、武蔵野書院、東京、1991.

SUGIMOTO, Tsutomu (2013). *Rangaku to nihongo* ('The Dutch studies and the Japanese language'), Yasakashobo, Tokyo. 杉本つとむ　『蘭学と日本語』、東京、八坂書房、 2013.

SUGITA, Genpaku (2015). *Rangaku kotohajime*, annotated by Ogata Tomio, Iwanami Bunko, Tokyo. 杉田玄白、『蘭学事始』、緒方富雄校註、岩波文庫、東京、2015.

TAJIRI, Yūichirō (2012). *Edo no shisō-shi – jinbutsu, hōhō, renkan* ('The history of thought of Edo – individuals, methodology, connections'), Chūkō Shinsho, N° 2097, Tokyo. 田尻裕一郎、『江戸の思想史　人物・方法・連環』、中公新書 2097、東京、2012.

TAMBA, Irène & IDA, Naomi (2018). *L'invention du genre grammatical au Japon et en Grèce antique*, English title: *Emergence of Grammatical Gender in Japan and Ancient Greece*, in Intern Faculty vol. 8, Institute for Comparative Research in Human and Social Sciences, University of Tsukuba, p. 41-93.

TANAKA, Kōji (2020). *Motoori Norinaga – bungaku to shisō no kyojin* ('Motoori Norinaga – A titan of literature and thought'), Chūkō Shinsho, N° 2276, Tokyo. 田中康二、『本居宣長　文学と思想の巨人』、中公新書　2276、東京、2020.

TANAKA-VAN DAALEN (2008). Isabel, *The Shizuki Family of Nagasaki Interpreters in Dutch Sources*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 148-172.

TEN KATE, Lambert (1723). *Aenleiding tot de kennisse van het verheven deel der Nederduitsche sprake*, Rudolph & Gerard Wetstein, Amsterdam.

TERADA Tomomi & SUGIMOTO Tsutomu (1997). *Honkoku kaidai "Rangaku seizenfu"* (Transcription and annotation of *Rangaku seizenfu*), in *Waseda daigaku toshokan kiyō* 44, Waseda daigaku toshokan, Tokyo, pp. 59-100. 寺田智美、杉本つとむ、「翻刻解題『蘭学生前父』」、『早稲田大学図書館紀要 44』、早稲田大学図書館、東京、1997、59-100.

TEN BERGE, Domien (1979). *De hooggeleerde en zoetvloeiende dichter Jacob Cats*, Martinus Nijhoff, The Hague.

TER LINDEN, Jaap (1995). *In het lezen bekwaam ABC-boeken voor het onderwijs*, in "A is een aapje – Opstellen over ABC-boeken van de vijftiende eeuw tot heden", edited by Jaap ter Linden, Anne de Vries, Dick Welsink, Querido's Uitgeverij, Amsterdam, p. 7-17.

TOGAWA, Yoshio & KANDA, Nobuo (1979). *Ogyū Sorai zenshū dai ni kan gengo-hen*, Misuzu Shobō, Tokyo. 戸川芳夫、神田信夫、『荻生徂徠全集　第二巻言語扁』、みすず書房、東京、1979.

TOKIEDA, Motoki (2017). *Kokugogaku-shi*, Iwanami Shoten, Tokyo. 時枝基樹、『国語学史』、岩波書店、東京、2017.

TORII, Yumiko (2007). *Shizuki Tadao no shōgai to gyōseki* 'Works and life of Shizuki Tadao', in *Rangaku no furontia – Shizuki Tadao no sekai*, Nagasaki Bunkensha, Nagasaki. 鳥井裕美子、「志筑忠雄の生涯と業績」、『蘭学のフロンティア　志筑忠雄の世界』、長崎文献社、長崎、2007.

TORII, Yumiko (2008). *Shizuki Tadao's Awareness of International Politics: A Case Study of Nikoku kaimei roku*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, pp. 107-124.

TUCKER, John Allen (1998). *Itō Jinsai's* Gomō jigi *and The Philosophical Definition of Early Modern Japan*, Brill, Leiden, Boston, Köln.

TUCKER, John Allen (2006). *Ogyu Sorai's Philosophical Masterworks: The Bendō and Benmei*, University of Hawaii Press.

VAN ASSENDELFT DE CONINGH, Cornelis Theodoor (1856). *Mijn verblijf in Japan*, Gebroeders Kraay, Amsterdam.

VAN DE BILT, Igor (2009). *Landkaartschrijvers en landverdelers – Adriaen Verwer (ca. 1655 – 1717), Adriaan Kluit (1735 - 1807) en de Nederlandse taalkunde van de achttiende eeuw*, Stichting Neeralndistiek VU, nr. 60, Amsterdam.

VAN DE GRAFT, Catharina C. (1965). *François Halma – Boekverkoper en boekdrukker 1653-1722*, in *Oud-Utrecht*, Nr. 10, p. 85-90.

VAN DEN ELSEN, Juliëtte & FOX, Lisenka (2005). *Gottfried Arnold en de letter Y. François Halma aan Willem Sewel, 21 oktober 1697*, in *Papieren betrekkingen: Zeventwintig brieven uit de vroegmoderne tijd*, edited by HOFTIJZER, P.G., LANKHORST O.S., NELLEN, H.J.M, Uitgeverij Vantilt, Nijmegen, p. 147-156.

VAN DER PALM, Kornelis (1769). *Nederduitsche spraekkunst, voor de jeugt*, Reinier Arrenberg, Rotterdam.

VAN DER WAL, Marijke (1986). *Passiefproblemen in oudere taalfasen – middelnederlands sijn /werden + participium praeteriti en de pendanten in het gotisch, het engels en het duits* ('Problems with passives in older phases of language – Middle Dutch *sijn*/*werden* + *participium praeteriti* and their counterparts in Gothic, English and German'), PhD dissertation, University of Leiden.

VAN DER WAL, Marijke (2000). *De receptie van Lambert ten Kates ideeën in de achttiende eeuw*, Meesterwerk. Berichten van het Peeter Heynsgenootschap, vol. 18, pp. 12-18.

VAN DER WAL, Marijke (2002). *Lambert ten Kate and eighteenth-century Dutch Lnguistics*, in Beiträge Zur Geschichte Der Sprachwissenshaft, 12, p. 49-63.

VAN DER WAL, Marijke (2009). *Lambert ten Kate presenteert zijn taalwetenschappelijke aanpak*, in G. E. Bos J. (Ed.), Boekenwijsheid. Drie eeuwen

kennis en cultuur in 30 bijzondere boeken. Opstellen bij de voltooiing van de Short-Title Catalogue, Netherlands, Zutphen, Walburg Pers, p. 204-212.

VAN DER WAL, Marijke, VAN BREE, Cor (2014). *Geschiedenis van het Nederlands*, Uitgeverij Unieboek, Het Spectrum, Antwerp.

VAN EEGHEN, Isabella H. (1965). *De Amsterdamse boekhandel 1680 – 1725, III, Gegevens over de vervaardigers, hun internationale relaties en de uitgaven A-M*, Brill, Leiden.

VAN STERKENBURG, Piet G.J. (1984), *Van woordenlijst tot woordenboek – Inleiding tot de geschiedenis van woordenboeken van het Nederlands*, E.J. Brill, Leiden.

VERMEULEN, Ton (1986). *The Deshima dagregisters*, (series of 13 volumes), Leiden Centre for the History of European Expansion.

VERWAYEN, Frans B. (1998). *Tokugawa Translations of Dutch Legal Texts*, in Monumenta Nippoica, Vol. 53, No. 3, Sophia University, Tokyo, p. 335-358.

VETH, Pieter Johannes (1899). *Uit Oost en West. Verklaring van eenige uitheemsche woorden*, P. Gouda Quint, Arnhem.

VOS, Frits (2000). *The Influence of Dutch Grammar on Japanese Language Research*, in Sylvain Auroux *et al*., ed., *History of the Language Sciences*, De Gruyter, Berlin, p. 102-104.

WATANABE, Eiji (1995). *Haruniwa no gogaku kenkyū*, Izumi Shoin, Ōsaka. 渡辺英二、『春庭の語学研究』、和泉書院、大阪、1995.

WIXTED, John Timothy (2010). *A Handbook to Classical Japanese = [Bungo handobukku]*, Cornell University - Cornell East Asia Series N° 134, Ithaca, New York.

WOLFGANG, Michiel (2008). *Yoshio Genkitsu – wasurerareta rangakusha no shōgai to chosaku ni tsuite*, No. 23, in Kyūshū University Repository, p. 89 -109. ヴォルフガング・ミヒェル、『吉雄元吉　忘れられた蘭学者の生涯と著作について』、No. 23、九州大学大学院言語文化研究院、2008、89-109.

YOSHIDA, Tadashi (2008). *From 'Mind Travel' to 'The Plurality of Words'*, The Japan Institute Journal, Vol. 8, Tokyo, p. 67-87.

ZEYDELAAR, Ernst (1768). *Grammaire Générale raisonnée française et hollandaise*, S. J. Baalde, Amsterdam.

ZEYDELAAR, Ernst (1781). *Néderduitsche spraakkonst, ten dienste der Néderlandsche Taalbeminnaars*, B. Wild, Utrecht.

ZHAO, Jing (1999). *Suzuki Akira no nihongo ninshiki – "Gengyo shishuron" "Gago onjō-kō" no 'kokoro no koe' 'kokoro aru onsei' 'kokoro naki onsei' o tsuikyū shite*, "*Suzuki Akira's Perception of the Japanese Language – Exploring the Terms "kokoro no koe", "kokoro aru onsei" and "kokoro naki onsei" in the Treaties Genyo shishuron and Gakgo onjouko*", in Shakai kankyō kenkyū, vol. 5, p. 185 – 192. 趙菁、鈴木朖の日本語認識 ― 『言語四種論』『雅語音声考』の「心ノ聲」「心アル音聲」「心ナキ音聲」を追求して ― *Suzuki Akira's Perception of the Japanese Language – Exploring the Therms "kokoro no koe",*

“kokoro aru onsei” and “kokoro naki onsei” in the Treaties Genyo shishuron and Gakgo onjouko、社会環境研究、第五号、1999、185-192.

ZWARTJES, Otto (2011). *Portuguese Missionary Grammars in Asia, Africa and Brazil, 1550–1800*, John Benjamins Publishing Company, Studies in the History of the Language Sciences – Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, Series III, Vol. 117, Amsterdam/Philadelphia.

Japanese manuscripts

Ayui-shō あゆひ抄, Fujitani Nariakira 富士谷成章, 1778. Consulted copy, Waseda University’s ホ 2 4238.

Gengyo shishu-ron 言語四種論, Suzuki Akira 鈴木朗 (1824). Consulted copy: Toyama City Public Library’s: 4422 W815 ケ 2147.

Hokkei jigi 北溪字義, Chén Chún 陳淳 (1484 - 1544). Consulted copy: Digital Collections of Keio University Libraries’ 110X 116 2.

Jigaku shōsei 字學小成, Maeno Ryōtaku 前野良沢. Consulted copy: Waseda University’s 文庫 08_c0018.

Joji-ko 助辞考 by Itō Tōgai 伊藤東涯. Consulted copy: Waseda University’s ホ 4 1868.

Jūtei kankai jogoji 重訂冠解助語辞, *Lú Yǐwěi* 盧以緯, 1592. Consulted copy: Waseda University’s Call No. ホ 04 00181, annotated and commented by Mōri Teisai 毛利貞斎.

Kaitai shinsho 解体新書, Sugita Genpaku 杉田玄白, 1774. Consulted copy: Waseda University’s ヤ 3 1060 4; National Diet Library Digital Collections’ わ 490. 9-15.

Kenkon bensetsu 乾坤弁説, Mukai Genshō 向井元升 (1659). Consulted copy: National Diet Library Digital Collections’ 特 1-2189.

Kotoba no kayoiji 詞通路, Motoori Haruniwa 本居春庭, completed in 1828. Consulted copies: Waseda Univrsity’s ホ 02 01213; ホ 02 05594; ホ 02 00370.

Kotoba no tama no o 詞の玉緒, 1785. Consulted copies: Waseda University’s 文庫 30 E0237; National Diet Library Digital Collections’ 68-167.

Kun’yaku jimō 訓訳示蒙, Ogyū Sorai 荻生徂徠, 1738. Consulted copies: Waseda University’s 文庫 17 W36; ホ 4 2434.

Oranda bunpan tekiyō 和蘭文範摘要, *Baba Sajūrō* 馬場佐十郎. Consulted copy: Waseda University’s 文庫 08 C0554.

Oranda gohō kai 和蘭語法解, Fujibayashi Fuzan 藤林普山, 1815. Consulted copy: Waseda University’s ホ 10 1896.

Oranda jii 和蘭字彙, Hendrik Doeff & Katsuragawa Hoshū 桂川甫周 1858. Consulted copy: Waseda University's ホ 10 379.

Oranda tensetsu 和蘭天説, Shiba Kōkan 司馬江漢, 1796. Consulted copy: Waseda University's ニ 5 2428.

Oranda yakubun ryaku sōkō 和蘭訳文略艸稿, Maeno Ryōtaku 前野良沢. Consulted copy: Waseda University's 文庫 8 F23.

Oranda yakusen 和蘭譯筌 by Maeno Ryōtaku 前野良沢. Consulted copy: Waseda University's 文庫 8 08_c0018.

Rangaku kaitei 蘭学階梯 by Ōtsuki Gentaku 大槻玄沢, 1788. Waseda University's 文庫 8 C1 2.

Rangaku kotohajime 蘭学事始, Sugita Genpaku 杉田玄白, 1815. Consulted copy: Waseda University's 文庫 8 C 223.

Rango zuihitsu 蘭語随筆, Maeno Ryōtaku 前野良沢. Consulted copy: Waseda University's 文庫 8 08_c0018.

Sangoku shukushō 三国祝章, Ōtsuki Seijun 大槻清準, 1805. Consulted copies: Waseda University's 文庫 08 B0009; Kyoto City Library of Historical Documents' 103.

Te ni wo ha himo kagami てにをは紐鏡, 1771. Consulted copy: National Diet Library Digital Collections' 特 1 3230.

Yakubun sentei 訳文筌蹄, Ogyū Sorai 荻生徂徠, 1714-5. Consulted copy: Waseda University's 文庫 1 1612.

Other sources

Japanese dictionaries:

- KAMATA, Tadashi & YONEYAMA, Toratarō, (2014), *Shin Kangorin dainihan*, Taishūkan shoten, Tokyo. 鎌田正、米山寅太郎、『新漢語林 第二版』、大修館書店、東京。
- KITAHARA, Yasuo (1987), *Zen'yaku Kogo reikai jiten*, Shōgakukan, Tokyo. 北原保雄、1987、『全訳　古語例解辞典』、小学館、東京。
- KODAMA, Kōta (2021), *Kuzushiji kaidoku jiten – fukyūhan*, Tokyodō shuppan, Tokyo. 児玉幸多、2021、『くずし字解読辞典　普及板』、東京堂出版、東京。
- Matsumura, Akira (2012), *Dejitaru daijisen dainihan*, Shōgakukan, Tokyo. 松村明、2012、『デジタル大辞泉　第二版』、小学館、東京。
- NAKAMURA, Hajime (1975), *Bukkyōgo daijiten*, Tokyo shoseki kan, Tokyo. 中村元、1975、『仏教語大辞典』、東京書籍刊、東京。

Online platforms:

- *Digitale bibliotheek voor de Nederlandse Letteren* (*dbnl*) by Nederlandse Taalunie; Vlaamse Erfgoedbibliotheken; Koninklijke Bibliotheek.
- *Emblem Project Utrecht – Dutch Love Emblems of the Seventeenth Century*.
- *Historische woordenboeken Nederlands en Fries* by Instituut voor de Nederlandse taal.
- *Kuzushiji dētabēsu kensaku* (くずし字データベース検索) by Centre for Open Data in the Humanities (人文学オープンデータ共同利用センター).
- *miwo: App for AI Kuzushiji Recognition* by Centre for Open Data in the Humanities (人文学オープンデータ共同利用センター).

Appendix 1 - Comparison between Marin's *Spraakwyze*'s chapter on syntax and Waseda's *Seizenfu*'s version of it

In Waseda's copy of *Rangaku seizenfu* 文庫 08 B0057, one blank folio after the explicit ending of the manuscript – identified by the writing 蘭学生前父大尾 – one can find a long section entirely written in Dutch, spanning 13 folios. This section is titled *Van de Woordenschikking* 'About Syntax' and has been entirely copied form of the 1790 edition of *Spraakwyze*. One can be certain of the specific edition since, as I will claim below, this edition presented some unique misspelling that never appear in other editions, that have been copied over in the Japanese manuscript. Below, I compare the original text from *Spraakwyze*, with the section found in that specific copy of *Seizenfu*. As will be evident, the Japanese manuscript only contains parts from the original text, mostly, yet not exclusively, lacking the text in French found in the original Dutch source. In the citations below, on the lefthand side of the page, I have copied the text from *Spraakwyze*, where I have added underlining to mark those sentences left out from the Japanese manuscript. On the righthand side of the page, I have put the text copied from the Japanese manuscript. Here, I have added the underlining found in red ink, in the original source. All the words that are underlined in red ink in *Seizenfu* were originally found in cursive, in *Spraakwyze* and mostly included Latin terms, with the partial exception of the word *declinatie* 'declination' a "naturalized" version of the Latin original word *declinatio*. Further below, I will briefly analyze a few interesting issues concerning this comparison, and provide evidence for its correspondence with, specifically, the 1790 edition of *Spraakwyze*. Because this section is not present in other copies of *Seizenfu* and since it is featured after the ending line of the work, it is highly probable that this was added later by a copyist or the owner of the document. Furthermore, I have not been able to evidence any influence form the theories of grammar contained in *Spraakwyze* and those illustrate by Shizuki in any of his manuscripts, regardless of how often *Spraakwyze* was cited by other Japanese scholars contemporary to Shizuki.

Spraakwyze	***Seizenfu***
VAN DE WOORDENSCHIKKING OFTE SYNTAXIS. DE LA SYNTAXE.	Van de Woorden schikking
Voor alle dingen gaat het vaſt, dat het *Subſtantivum* en het *Adjectivum*, malkander, in Geſlachte, Getal en *Caſus* gelyk moeten zyn. Maſc. *Un grand Homme*. Een groot Man. Fém. *Une grande Femme*. Eene groote Vrouw. *Plur.* Meerv. Maſc *De grands Hommes*. Groote Mannen. Fém. *De grandes Femmes*. Groote Vrouwen. De Naam en 't Werkwoord moeten in 't zelfde	voor alle dingen gaat 't vast, dat het substantivúm en 't adjectivum malkander, in geslachte, getal en casus gelijk moeten Zijn. een groot man. eene groote Vroúw Meerv. groote mannen. groote vroúwen Enkelv.

getal ſtaan.

Sing. Enkelv.
L'Enfant dort. *Het Kind Slaapt.*
Plur. Meerv.
Les Enfans dorment. *De Kinderen Slaapen.*

In de *Conjugatie* word de benoemde zaak als de derde Perſoon aangemerkt.

Sing. Enkelv.
Le Livre tomba. Het Boek viel.
Plur. Meerv.
Les Livres tombérent. De Boeken vielen.

De Naamen van Koningryken en Landſchappen hebben een *Articulus definitus* voor zich, ten zy de *Præpoſitiones*, *en* en *de* daar voor komen.

L'Europe. Europa.
La France. Vrankryk.
La Hollande. Holland.

Maar men zegt:

J'irai en France. Ik zal na Vrankryk gaan.
Il demeure en Zelande. Hy woont in Zeeland.

Il revient de Pologne. Hy komt uit Poolen.
Il part pour Bruxelles. Hy vertrekt na Bruſſel.

Men ſtelt altyd *des* voor het *Subſtantivum* in 't meervoudig, en *de* voor het *Adjectivum* in diergelyk geval.

Il y a des hommes ſavans.
Il y a de ſavans hommes. Daar zyn geleerde Mannen.

Het is byna het zelfde, of het *Adjectivum* voor of na 't *Subjectivum* ſtaat, behalven in de *Adjectiva coloris*, die tegen de Duitſche ſtelling altyd na 't *Subſtantivum* koomen.

Du Pain blanc. Witte Brood.
Du Vin rouge. Roode Wyn.
De la Soie verte. Groene Zyde.

De Naamen van Steeden, Vloeden, Ryken &c. na hunne *Appellativa* ſtaande, worden in *Génitivo* geſtelt.

La Ville de Paris. De Stad Parys.
La Rivière du Rhin. Den Ryn-ſtroom.
Le Royaume d'Angleterre. Het Ryk van Engeland.

De Naamen die Zaaken betekenen, welke in

het kind slaap.
Meerv.
de kinderen slaapen.

in de conjugatie word de benoemde zaak als de derde persoon aangemerkt.

enkelv.
het boek viel.
meerv.
de boeken vielen.

De naamen van koninglijken en landschappen hebben een articúlus definitús voor zich zij de praepositiones, en de daar voor koomen.

eúropa.
vrankrijk.
holland.

maar men zegt:

ik zal na Vranklyk gaan.
hij woont in Zeeland.
oo
hij komt uit paalen.
hij vertrekt na brússel.

men stelt altijd des voor het substantivúm in 't meervoúdge, en de voor het adjectivúm in diergelij geval.

daar zijn geleerde mannen.

het is bijna het zelfde, of het adjectivúm voor of na 't substantivúm staat, behalven in de adjectva coloris, die tegen de duitsche telling altijd na 't substantivúm koomen.

witte brood.
roode wijn.
groen Zijde.

De naamen van steeden, vloeden, rijken enz. na hunne appellativa staende, worden in genitivo gestelt.

de stad parijs.
de rijn stroom.
het rijk van engeland.

de naamen die zaaken betekenen, welke in gedeeltens gebruik worden, moeten in genitivo staan

geef mij wijn.

gedeeltens gebruikt worden, moeten in *Gènitivo* ſtaan.
Donnez moi du Vin. Geef my Wyn.
Tirez de la Biére. Tapt Bier.
J'ai de l'Argent. Ik heb Geld.

tapt bier.
ik heb geld.

Men gebruikt in ‘t Franſch de tweede perſoon van ‘t eenvoud, alleen als men gemeenzaamlyk of met veel verachting ſpreekt; zo dat in alle andere voorvallen, en ‘t *Pronomen* en ‘t *Verbum* in 't meervoud moeten ſtaan.

men gebruik in ‘t fransch de tweede persoon van ‘t een voud, alleen als men gemeenzaanlyk of met veel verachting spreekt; zo dat in alle andere voorvallen, en ‘t pronomen en ‘t verbúm in 't meervoud moeten staan.

Avez vous reçu vos livres. Hebt gy u boeken ontfangen?
Suivez le conſeil de vos Amis. Volg den raad uwer Vrienden.
De *Dativi*, *à moi*, *à nous*, *à vous*, *à elle*, *à eux*, *à lui*, *à elles*, &c. worde alleen gebruikt na ‘t *Verbum*, of als het zelve wat verre ſtaat.
A qui faut-il donner ce livre? à moi.
Wien moet men dat Boek geeven? my.
A qui eſt cela? à lui, à elle, à eux.
Wien hoord dat toe? hem, haar, hen-lieden.
Maar als het *Verbum* daar dichte by is, zet men daar voor in *Dativo*, *me*, *vous*, *nous*, *lui*, *leur*.
Il me donne tant par Mois.
Hy geeft my zoo veel ‘s Maands.
Il vous en dira la raiſon.
Hy zal ‘er u de reden van zeggen.
Doch als ‘t *Verbum* in *Imperativo* ſtaat, dan komen de voorſchreeve *Pronomina* achter.
Donnez-moi cela. Geef my dat.
Ecrivez lui une lettre. Schryft hem een brief.
De *Verba* die een *Accuſativus* regeeren; volgen dezelfde regel.

hebt gij ú boeken ontfangen?
volg den raad úwer vrienden.

wien moet men dat boek geeven?
mij
wien hoord dat toe?
hem, haar, hemlieden.

hij geeft mij zoo veel ‘s maands.

hij zal ‘er u de reden van Zeggen.

geeft mij dat
schrijft hem een brief.

Indicativus.

indicativús

Votre frêre me connois bien. Uw broeder kend my wel.
Il vous cherche par tout. Hy zoekt u over al.

úw broeder kend mij wel.
Hijzoekt u over al.

Imperativus.

imperativús

Laiſſez moi en repos, Laat my met vreden.
Cherchez-le par tout. Zoekt hem over al.
De *Pronomina Poſſeſſiva*, *mon*, *ton*, *ſon*, hoewel van het *genus maſulinum*, worden voor de *Nomina fœminina*, wanneer die met een vocaal beginnen, om de vloijendheid gebruikt.
Mon Ame. Myn Ziel.
Ton ou votre Ignorance. Uwe

laat mij met vreden.
Zoekt hem over al.

Onwetendheid.
Son Amitié. Zyn Vriendſchap.
Son Alteſſe. Haar of zyn Hoogheid.
De Naamen die Mannen paſſen of verbeelden, *termineeren*, altemets in *fœminino*, als 't *genus* vereischt.
Sa Majeſté. Zyn Majeſeit.
Sa Sainteté. Zyn Heiligheid
Il eſt bien fait de ſa perſonne. Hy is welgemaakt van lyf.
Het is beter zich te bedienen van het *Pronomen relativum*, *qui*, dan van *lequel*, *laquelle*, *lesquels* en *lesquelles*.

Sing. Enkelv.
M. *L'homme qui vient ici.* De Man die hier komt.

F. *La femme qui gronde toujour.* De vrouw die altyd kyft.

Plur. Meerv.

M. *Les hommes qui vienent ici.* De Mannen die hier koomen.

F. *Les femmes qui grondent toujour.* De Vrouwen die altyd kyven.

Doch voor een *Subſtantivum*, als men ondervragenderwyze ſpreekt, moet men noodzaakelyk *quel* of *quelle* gebruiken.

Quel âge avez-vous? Wat jaaren hebt gy?

De quel Païs étes vous? Uit wat land zyt gy?

A quel homme avez vous parlé? Wat voor een Man hebt gy geſprooken?

Qui, in de ondervraagender wyze, als ‘er Perſoonen gemeld worden, ſtaat in de naamval welke het Werkwoord regeert.

Ac. *Qui cherchez vous?* Wie zoekt zy?

Gen. *De qui parlez vous?* Van wie ſpreekt gy?

Dat *A qui écrivez-vous?* Aan wie ſchryft gy?

Maar men heeft que in *Accuſativo*, wanneer men van dingen ſpreekt.

Que voyez-vous? Wat ziet gy?

Que dit il? Wat zegt hy?

In *genitivo* vind men, *de quoi* en in *dativo*, *à quoi.*

Mijn ziel.
úwe onwetenheid.
Zijn vriendschap.
haar of zyn hoogheid.

Zijn majesteit.
Zijn heiligheid.
hij is welgemaakt van lijf.

enkelv.
de men die hier komt.
de vroúw die altijd kijft.

meerv.
de mannen die hier koomen.

de vroúwen die altijd kijven.

wat jaaren hebt gij?
uit wat land zijt gij?
wat voor een man hebt gij gesprooken?

in de ondervragender wyze, als 'er persoonen gemeld worden, staat in de maamval welk[1] het wekwoord regeert.
Wie zoekt zij?
van wie spreekt gij?
aan wie schrijft gij?

wat ziet gij?
wat zegt hij?

waar spreekt gij van?
waar denkt gij om?

[1] Shizuki clearly spells *welk*, instead of *welke*. This appears to be a misspel on the *rangakusha*'s side as no edition of *Spraakwyze* presents this spelling in this context.

De quoi parlez vous? Waar ſpreekt gy van?

A quoi ſongez vous? Waar denkt gy om?

In de Franſche Conjugatien vind men in den *Indicativus* twee *præterita*, die men in ‘t Latyn nog in ‘t Nederdutſch niet recht kan uitdrukken, en derhalve is 't hoog nodig ‘t onderſcheid daar van aan te toonen.

Het eerſte *præteritum*, of de voorleden tyd, wyst een daad aan, die niet t'eenemaal geëindigt of voorby is.

Nous parlion de vous quand vous étes entré.

Wy ſpraken van u, toen gy ingetreden zyt.

Quand j'etois jeune, j'amois plus le jeu, que l'étude.

Toen ik jong was, hield ik meer van ‘t ſpeelen als van ‘t ſtudeeren.

wij spr~~ee~~ken[a][2] van ú, toen gij ingetreden zijt.

toe ik jong was, hierd[3] ik meer.
van ‘t speelen als van ‘t stúdeeren.

Aantonende Wijze
G.w. T.n Zn v.w. b.w. tn zn b.w. v.w.

Originally, in *Spraakwyze*, this was a longer chapter explaining - mostly in Dutch - the syntax of French, particularly with regard to the declination of nouns and adjectives and sometimes how they combine with verbs. Instead, what was copied over to the Japanese manuscript is sparse information about the French language, all while meticulously removing any French word. There are only a couple of occurrences of French words sneaking into *Seizenfu*. One is the French preposition *de* ‘of’, in the sentence ‘The names of kingdoms and lands have a definite article before them, unless the prepositions *en* and *de* precede them’:

De Naamen van Koningryken en Landſchappen hebben een *Articulus definitus* voor zich, ten zy de *Præpoſitiones*, *en* en *de* daar voor komen.	De naamen van koninglijken en landschappen hebben een artículus definitifús voor zich zij de praepositiones, en de daar voor koomen.

[2] The word *spreeken* was originally written in black ink. It has subsequently crossed out in red ink, and the letter < a > added above the two letters < ee >. The form *spreeken* is a present tense, while *spraken* is its preterit.

[3] Shizuki makes some mispellings, consistent with what is expected by a Japanese speaker. Mixing up the letter R and L (as in *hierd* instead of *hield*), for example, does not need any further explanation. Sugimoto claims that the confusion between the letters M and N, not only from a graphic point of view, but also from a phonological one, might be evidenced by the merging of syllables belonging to both *ma-gyō* マ行 and *na-gyō* ナ行 into the moraic *n*. Today's clearer distinction, according to Sugimoto, ought to be found in the *rangaku* scholarship (See SUGIMOTO 2016: 42). Further evidence requires to be provided in support of his thesis.

The other is in the sentences below, where the partitives *de* and *des* are also copied over by Shizuki in the sentence 'One always places *des* before the noun in the plural form, and similarly *de* before the adjective'.

Men ſtelt altyd *des* voor het *Subſtantivum* in 't meervoudig, en *de* voor het *Adjectivum* in diergelyk geval.	men stelt altijd des voor het substantivúm in 't meervoúdge, en de voor het adjectivúm in diergelij geval.

In the first sentence above, the copyist had probably not understood that both *en* and *de* were referencing French words, prepositions to be precise, and, probably, mistook *de* for a Dutch definite article. Similarly, in the second sentence, *des* was probably mistook for a Dutch genitive singular declination of the article *de*, for masculine and neutral nouns. These are, incidentally, the only occurrences of a French word appearing in the whole manuscript. On the contrary, reference to the French language is maintained in the Japanese manuscript, but not much consistency can be found in the information that was ultimately preserved. Most of the grammatical notions retained by the Japanese copyist do, in fact, only function in the context of the French language and there is no reason to assume that this was understood completely. For example, when Marin references the mandatory use of a definite article before the names of the countries, that applies only to the French language. In fact, with the elimination of French sentences, no article ends up being features in the examples. The same goes for what is said regarding the use of *de* and *des* before (plural) adjectives and nouns respectively.

I can assert with a high degree of certainty that the edition of *Spraakwyze* this text was copied from must be the one dating 1790, published by Hendrik Botter in Amsterdam.[4] This can be substantiated by noticing a few peculiar spellings, in the Japanese work, that are only featured in that 1790 edition of *Spraakwyze* that, I will demonstrate, apparently presented quite a few more misspellings, as comper to the other editions. In fact, the first couple of sentences used by Marin to explain the use of gender in French were *Un grand Homme* and *Une grande Femme*, French for 'A great man' and 'A great woman'. In the Japanese manuscript there are only the Dutch versions: *een groot man* and *eene groote Vroúw* This spelling shows not only a difference in declination of the adjective (masculine *groot*, feminine *groote*, 'great') but also in the indefinite article (masculine *een*, feminine *eene*, 'a'). This is a notable element since the complex declination of articles, according to gender and number, still common in Middle Dutch, had already simplified by the seventeenth century (JANSSENS 2005, 122). The same cannot be claimed with regard to the content of prescriptive grammars, nonetheless, that tended to be rather conservative toward this and other grammatical features that were being abandoned in the spoken language. Nevertheless, by reading the many editions of *Spraakwyze* one can notice

[4] This would contradict what claimed by ŌSHIMA (2018, 21) who, relying on MATSUDA (1998, 501-503), claimed the 1762 edition to be the one "used by Shizuki". It appears that this claim was based on the fact that MATSUDA (1998) had found that edition in the Rakusaidō 楽歳堂 collection in Hirado.

that the form *eene* instead of *een*, for this sample sentence, started being adopted probably with the 1762 edition (possibly 1757, but I did not have the chance to check this specific edition). One can, thus, assume that the edition used by the Japanese copyist was published after such revision in spelling was adopted. While presenting the different sentences with each variation in number, the original text provides the related label, and this is retained in the Japanese version. Each sentence, except for the first one, is preceded, in *Seizenfu*, by either *Enkelv.*, abbreviation of *enkelvoud* 'singular', or *Meerv.*, abbreviation of *meervoud* 'plural'. This term is rarely used across the editions of *Spraakwyze* that tends, in turn, to only use the French/Latin abbreviations *Sing.* and *Plur.* Starting with the 1783 edition, though, one can witness the adoption of these labels in both languages. As of today, it is known of only three editions of *Spraakwyze* published since: the 1783 edition (not present in LOONEN 1997), the 1790 edition and the 1800 edition, all of which carry the name of the editor Hendrik Botter, in Amsterdam, St. Lucia-Steeg. (LOONEN 1997 also lists an edition that he dates to circa 1785, although this seems to feature a rather different content, specifically as far as syntax is concerned). These three editions all feature the *eene* form, as well. For the reasons hitherto presented, one can assume that the copyist of Waseda's *Seizenfu*, most likely, made use of one of these. The 1790 edition, nevertheless, stands out for some peculiar spelling choices that distinguish it from the other two. In particular, for some reason, the 1790 edition readopts the *oo* spelling for some words; this can hardly be described as a common choice across the history of the editions of this book. The words in question are *koomen* 'to come' and *Poolen* 'Poland'. The spelling *komen* and *Polen* is, undoubtedly, the most common in the many editions of *Spraakwyze* and is only not attested in the 1790 edition. Waseda's *Seizenfu* features the *oo* spelling,[5] reinforcing the claim that his source edition of *Spraakwyze* could hardly be different from the 1790 one. Nevertheless, I must concede, these clues do not disprove with definitive certainty the possibility of these being simple coincidences. The *oo* spelling for open syllables was anything but uncommon in other contemporary publications and, using Dutch words for "singular" and "plural", instead of their French/Latin counterparts might have been the copyists' own idea, relying on knowledge he drew from other sources. Furthermore, deeming the content of Dutch books as incorrect, is not without precedents, as I have mentioned Shizuki did regarding the labels of neuter and active in the first edition of Halma's dictionary. Further evidence can be found, nonetheless, within Waseda's *Seizenfu*, in the section on interrogative pronouns. There, it is written the following:

[5] Specifically, the copyist had initially misspelled *Poolen* as *Paalen*, subsequently correcting it, by writing *oo* above the word. Mind that this was done in black ink, suggesting that the correction was probably not done by the same hand that corrected, for example the word *spreeken* into *spraken* and that underlined the Latin terminology.

> in de ondervraagenden wyze, als ‘er persoonen gemeld worden, staat in de naamval[6] welk het werkwoord regeert. Wie zoekt Zij? van wie spreekt gij? aan wie schrijft gij?

These sample sentences correspond to their French counterparts, contained in *Spraakwyze* on page 120, as follows:

> *Qui*, in de ondervraagender wyze, als ‘er Perſoonen gemeld worden, ſtaat in de naamval welke het Werkwoord regeert. “Ac. *Qui cherchez vous?* Gen. *De qui parlez vous?* Dat *A qui écrivez-vous?*

No skill in French or Dutch is required to notice one small inconsistency in the Dutch translations, as they are provided in *Seizenfu*. The French subject pronoun *vous*, technically a second person plural, here representing the formal pronoun to refer to a second person singular, is always properly translated in Dutch as *gij*, except for the first sentence *Qui cherchez vous?*, in which the subject is *zij*. This is evidently a mistake that is only found in the 1790 edition of *Spraakwyze*. It is correctly *gij* in the preceding 1783 edition and gets corrected back to *gij* in the subsequent 1800 edition. Another peculiar spelling unique to this edition can be found on page 119 where the word *vrede*, ‘peace’ is spelled as *vreden* in the sentence “*Laiſſes moi en repos*. Laat my met vreden.”, ‘leave me in peace’, as in ‘leave me alone’. This is most likely another typo unique to the 1790 edition as in both other relevant editions it is spelled *vrede*, as well as in another occurrence within the 1790 text, on page 234 where the same sentence is featured again. All the evidence here presented point unambiguously at the 1790 edition as the source version of *Spraakwyze* the copyist of Waseda’s edition of *Seizenfu* had access to. This, however, tells little about the dating of this specific copy of *Seizenfu* or of the compilation of the original *Seizenfu*. It is not known who added this section on syntax, it is not known in what year this 1790 edition entered Japan and, ultimately, it is not known what type of relation this manuscript shares with the original copy of *Seizenfu*.

[6] Originally misspelled as *maamval*, subsequently corrected by the addition, in black ink, of a letter < n >, above the misspelled < m >.

Appendix 2 - Comprehensive table of all terms of grammar (*bunpō yōgo* 文法用語) used in Shizuki's manuscripts

	Nakano Ryūho sensei bunpō	***Joshi-kō (Main body)***	***Joshi-kō (Table)***	***Joshi-kō (Grammatical explanation)***	***Rangaku Seizenfu***	***Sanshu shokaku***	***Ryūho sensei kyoshi kō***	***Kuhinshi myōmoku***	***Shihō shoji taiyaku***	***Zokubun kinnō***
Noun	自立名語 実語 Zelfstandig naamwoord	実詞	実詞 死実物称 自体詞 Zelfstandig naamwoord	ウゴカヌ詞 死実通称 実詞 死実zelfstandig naamwoord	實詞	実詞		静詞 Nomina Naamwoorden - 実 Substantiva Zelfstandige	實詞	実詞
Proper noun								本名 Propria Eygene		
Appelative								通名 Appellativa Gemeene		
Diminutive								微物之称 Diminutiva Verklynnaamw:		
Three genders	三種					三種		種類 Geslacht		
Masculine noun	男自立名語 z.m.	陽詞	陽	雄 男		陽 Mannelyk M	陽	陽 Masculinum Mannelyk		
Feminine noun	女自立名語 z.v.		陰	雌 女		陰 Vrouwelyk F	陰	陰 Foeminin un Vrouwelyk		
Neuter noun	中間自立名語 geenerlij zelfstandign. z.g.		中	中		中 Geenerlyk Onzydig O	中	中 Neutrum Onzydig Generly		

Sin-gular		独詞	独	独		単		単 Enkelvoudig		単称
Plural		復詞 衆詞 meervoudig woord	衆	衆	衆詞	複 Meervoud Mv	複 Meervoud	複 Meervoudig		複称
Dead word		死詞 死用 (use as dead)	死 死詞 死実 死用 (use as dead)							
Adjective	傍寄名語 形容字 Bijvoegelij naamwoord	静虚詞 静詞 ADJ	静活 静詞 虚静 活詞 虚詞 静虚詞 toevoegelijk naamwoord Adj	ヤウスノ詞 ケシキノ詞 静活詞 虚静 teovoegelijk naamwoord	静虚 静詞	虚詞	虚詞 Bijvoegelijk naamwoord	虚 Adjectiva Byvoegelyk		虚詞
Lively quiet word		静活詞								
Dead quiet word (nominalized adjective)			死静 静詞 虚静 死詞 静ノ死 静死 Adje subst toevoegelijk zelfstandig naamwoord	ヤウスノ死詞 ケシキノ死詞 静ノ死詞 toevoegelijk zelfstandig naam.						
yōshi no kotoba (see 6.2.3)			様子ノ詞							

keshiki no kotoba (see 6.2.3)			気色ノ詞							
Comparison								比較 Comparatio Vergelyking		
Positive								称 Positivus Stellige		
Comparative								勝 Comparativus Vergelykenden		
Superlative								最 Superlativus Overtreffend		
Verb	事語	動詞	動詞 活動詞 werkwoord	ワサノ詞 活動詞 動詞 werkwoord	動詞	動詞 Werkwoord		動詞 Verbum Werkw:	動詞	動詞
Active verb	為事語 使然ノ語 Werkend werkwoord zijdig w.	動他詞 W.W. V.A.	動他 使然 VA werkend werkwoord	ウゴカス詞 動他 werkend werkwoord	動他	動他詞 Werkend werkwoord		動他 Activa Bedryvende Dadelyke Werkende		
Neuter verb	由亡語 自然ノ語 Geenerlij werkwoord onzijdig w.	自動詞 V.N.	自動 自然 onzijdig werkwoord	ウゴク詞 自動 onzijdig werkwoord	自動	自動詞		自動 Neutra Generlyke Onzydige		
Passive verbs								被動 Passiva Lydende		
Impersonal verb						Onperzoonlyk werkwoord				

Independet verb								在 Zelfstandig werkw;		
Auxiliary verb										助詞
Lively moving word		動活詞								
Nominalized verb			動詞ノ死用 verbalia	ワサノ死詞 動死詞 werkwoordelijk zelfstandignaam.						
Perfect tense								過去 Volmaakten		
Imperfect tense	過去ノ語 Onvolmaakte tijd							未現在 Onvolmaakt		
Pluperfect								増加過去 Meer dan volmaakte		
Second imperfect past time								第二現在ノ過去 過去 Tweede onvolmaakte voorleden tyd		
Past tense	過去ノ語 Voorleden tijd	過去		過去詞	過去			過去 Voorleeden tyd	過去 volmaakte voorleeden tijd	過去
Present tense		現在詞		現在詞	現在			現在 Tegenwoordige tyde	現在 Tegenwoordig tijd	現在
Future tense		未来			未来			未来 将来 Toekomende tyd	未来 toekomende tijd	未来
Imperative		下知ノ詞		下知ノ詞	下知使令					

Present of the past				過去ノ現在	過去ノ現在				過去ノ現在	
Past of the past				過去ノ過去	過去中ノ過去				過去ノ過去 meer dan volmaakte voorleeden tijd	
Past within the prestnt					現世ノ過去現在中ノ過去				現在ノ過去 onvolmaakte voorleeden tijd	
Present within the present					現世ノ現世					
Future within the present					現世ノ未来					
Future witin the past									過去ノ未来 Tweede volmaakte voorleeden tijd, of onbepaalde tijd der aanvoegende wijze	
Past within the future									未来ノ過去 tweed toekomende tijd	

Second future or indefinite tense of the subjunctive mood									不限時 Tweede toekomende tijd of onbepaalde tijd der aanvoegende wijze	
Third future or indefinite tense of the subjunctive mood									不限時 Derde toekomende tijd of onbepaald tijd, der aanvoegende wijze	
Past of the present of the past									過去ノ現在ノ過去	
Past of the infinitive									不限ノ過去	
Real past					真ノ過去					
Real future					真ノ未来					
Present dimention					現世					
tatoe		假令		假令	假令				假令	假令
jiseki				事跡	事迹 事跡	事跡			事跡	
Four mood								四法 Vierderly wyzen	法	
Indicative mood								直説 Indicativus modus Aantonend wyze	直説法 Aantoonende wijze	直説法 Aantoonende wijze

Imperative mood								使令 Modus imperativus Gebiedende wyze	使令法 Gebiedende wijze	使令法 gebiedende wijze
Subjunctive or optative mood								分註 Subjunctivus vel optativus Aanvoegende of wenschende wyze	死語法 Aanvoegende wijze of wenschende wijze	分註法 Aanvoegende wijze
Infinitve mood								普通 Modus infinitivus Onbepaalde wyze	不限法 Onbepaalde wijze	普通法 Onbepaalde wijze
Interrogative mood										問叩法 Vraagende wijze
Tenses								四時 Viergetyden	時	
Indefinite time								普通 Onbepaalde tyd		
Participle	Deelwoord							動静詞 Deelwoorden Participium	不断法 Deelwoord	
Adverb	傍語 助語 Bijwoord		助詞 (Adverbs belonging to the broad category of "auxiliary") 動客詞					形動詞 Adverbium Bywoorden		形動詞

Pronoun	ホールナーム Persoonelijk voornaamwoord			代名詞 persoonelijk naamwoord ホールナーム		代名詞		代名詞 Pronomina voornaamwoord		
First person	一番人 Eerste persoon									
Second person	二番人 Tweede persoon									
Thrid person	三番人 Derde persoon									
Demonstrative								真ノ名詞 Aanwyzende Demonstrativa		
Relative								代再言 Betrekkelyke Relative		
Interrogative pronoun	問語							問名 Vragende Interrogativa		
Possesiva								有物 Bezittende Possessiva		
Indefinite								普通代名詞 Onbepaalde Voornaamwoord		
Preposition	節 Voorzetsel			慢詞 voorzetsel				慢詞 Prapositio Voorzetselen		所在詞
Conjunction	連續語 Koppelwoord Voegwoord							助詞 Coniunctiot Zamenvoegsel		

Conjunctive conjunction								連續詞 toe zaame hegten		
Separating								不一ノ詞 Schiftende		
Concessive								雖詞 Toe staande		
Adversative								Weerstreevende		
Causative								原始詞 Oorzakelyke		
Of reason								結意詞 Redenkavelende		
Conditional								設令詞 Voorwaardelyke		
Selective								選取ノ詞 Verkiesende		
Unitive								接意詞 Vernogtende		
Exclusive								唯除詞 Uyt zonderende		
Fulfilling								補意ノ詞 Vervullende		
Interjection								嘆息詞 Interjectio Tussen werpselen		
Of sadness								悲哀ニハ Van bedroefdhyd		

Of happiness								歓喜 Van blydschap		
Of bewilderment								驚歓 Van verwonderinge		
Of threat								東威 Van bedryginge		
Of wish								祝賀 Van wenschinge		
Of supplication								顛墜 Van smeekige		
Of approval								讃美 Van goedkeuringe		
Of disdain								辱之 Van versmadinge		
Of teasing								侮慢 Van bespottinge		
Of laughter								發笑 van gelag		
Of calling								招呼 Van beroep		
Of cry								哭泣 Van gehuyl		
To make silent								令黙 Omte doen zwygen		
Article		発声		発声			發声	發声詞 Articulus Ledeken		発声

Six cases						六格 Zes naamvallen	六格 Zes naamvallen	六格 Casus Naamvallen Zes naamvallen		
Nominative						第一 Nominativus Noemer 正	主事 Nominativus Noemer Werker	正 Nominativus Noem		
Genitive						第二 Genitivus Teeler 主	有物 Genitivus Teeler Eigenaar	主 Genitivus Teel.		
Dative						第三 Dativus Geever 与	所与 Dativus Gever Ontfanger	與 Dativus Gev.		
Accusative						第四 Accusativus Aanklaager 所	所被 Accusativus Aanklager Leyder	所 Accusativus Aank.		
Vocative						第五 Vocativus Roeper 呼	所呼 Vocativus Roeper toehoorden	呼 Vocativus Oes.		
Ablative						第六 Ablativus Neemer 取	所取 Ablativus Nemer Derver	取 Ablativus Neem.		
Non-Dutch word	Onduitsch woord									
Compound word	合成語	Zamengestelde woord								

Auxiliary word		助辞 助詞 助語		助語	助字[1]	助語		常用動詞 助詞 Hulpwoorden		
“Hypothetical of reality” (8.4.6)				推シ量ル	推ハカル				推量	
keiyōshi (see 6.2.6)	形容す			形容詞	形容詞			形容語		
Musubi-kotoba (see 8.4.1)					結ヒ詞					
Grammar								文学 Grammatica Letter (文字) en spraakkonst (語術		
Spelling								諸字反切科 Orthographia Letter (文字) beschrijving (識) of spelkonst		
Vowel								音母 Klinkers		
Consonant								韻母 Medeklinkers		
Syllable								一音 Syllaben, lettergreep		
Etymology								詞品科 Etymologia Oorspongkunde		

[1] Only in the title *Joji-kō* 助字考, referring to Shizuki’s *Joshi-kō*.

Nine parts of speech								九品 Negenderly spraakdeelen		
Declination of nouns								変化 Declinatio Buyging der naamwoorden		
Declination of adjectives								虚字変化 Declinatio Buyging der byvoegelyk naamwoorden		
Connecting word					續ク詞				續ク詞	
Subject									主	
Object									客	
Separable verb									Scheidelijk woord	

Appendix 3 - Letter of William Séwel to François Halma

Document: Universiteit Leiden, Special Collections Reading Room, Letters PAP 15, *Brief van Willem Séwel (1654-1720) aan François Halma (1653-1722)*.

Original Dutch tekst:

Aan François Halma,

Boekverkooper en Drukker der Academie Ter Utrecht,

Gunstige Vrind François Halma,

Alzo ik UE in lang mondeling niet heb gesproken, als hebbende t' elkens van Uw aanweezen in deeze stad niet geweeten, dan naa Uw vertrek, zo zal UE by deezen eens vraagen, of in het voorige gedeelte van 't Woordenboek, waaraan ik arbeyde, onder de letter IJ die woorden gebragt zyn, welke men meerderdeels, en ook van ouds onder de letter Y plagt te brengen; op dat ik mag weeten hoe my in 't vervolg daarin te gedraagen, wanneer ik zo verre zal gekomen zyn: Ik heb La Grue daarna gevraagd, doch hy zeyde zulks niet te weeten, maar oordeelde 't echt noodig dat men 't by UE eens onderstond, om gene dubbeld werk te doen: ik hoop als Gy eens weder in de stad komt, dat my gelegenheyd zal gegeeven worden om daar over mondeling eens met UE te spreeken.

Maar hoe gaat het doch met de Bibliotheca Novorum Librorum, wordt daar niet mede voortgevaaren? 't Zou jammer zyn, dat zo een goed werk geen aanmoediging had, om vervolgd te worden.

By deze gelegenheyd moet UE ook eens vraagen of UE bekend is zeker boek in folio verleden jaar te Frankfort uytgegeeven, genaamd Wahre Abbildung der Ersten Christen nach ihren Lebendigen Glaube und heiligen Leben; geschreven door eenen Godfried Arnold: 't Is my voorgekomen als in uytmuntend Boek, 't welk ik niet twyfel of zoud in onze taal, als 't in een goed styl vertaald was, wel afgaan. De schryver het Boek van W. Cave Van de Godsdienst der eerste Christenen gezien hebbende, was daardoor tot dit zyn wydloopig werk opgewekt; ziende dat Cave het zonderling zyn werk gemaakt Had om alles wat maar ten voorstand van de ceremonien der Engelsche kerk kond dienen te boek te slaan, zonder aan te merken, dat die zaaken dikwils veel eer als een afval, dan als voorbeelden eener waare Christelykheyd mosten aangemerkt worden; dies heeft deeze schryver dat werk onvergelyklyk verbeterd.

Ik heb het boek zelf niet, maar heb het nu en dan by eenen myner vrinden gezien, die 'er niet alleenlyk met ongewoone lof van spreekt, maar my ook op verscheydene voorvallen gewezen heeft, dat het inderdaad een loffelyk werk is. Ik zou weynig twyfelen, of een Boekverkooper, die zulk een werk in 't Neerduyts Te drukken wilde onderneemen, zoud wel intekenaars vinden, om zyn voorneemen aan te moedigen, en 't waar te wenschen dat het uyt zulk een nette drukkery als de uwe mogt te voorschyn komen, opdat alzo iemand die zo veel nyverheyd in 't byeen verzamelen der Roomsche Antiquiteyten betoont, mogt doen blyken dat hy geen minder zucht voor de Christelyke Oudheden had.

Hiermede afbreekende blyf ik naa Groetenisse

Uw dienstwillige vrind

Willem Sewel

Amsterdam 21 octob. 1697

English translation:

To François Halma,

Bookseller and printer at the Academia in Utrecht,

Graceful friend François Halma,

Since I have not spoken to you in a long time, as I have not known of you having been present in this city, until after you left, with the present I shall ask you, whether, in the preceding parts of the dictionary, which I am working on, under the letters IJ those words are put which one generally, also in the past, uses to put under the letter Y; so that I could know how to behave as a consequence, when I will have come thus far. I have asked La Grue, yet he said not to know about it, but he judged it to be necessary to consult you on this, as not to do any double work: I hope that if you ever come back in this city, that I will be given the possibility to have a spoken conversation with you.

How is it going anyway with the Bibliotheca Novorum Librorum, is it not being continued? It would be a pity if such a good work did not receive any encouragement of continuation.

With the present I would also like to ask you whether you know of a certain book published in folio last year in Frankfurt, by the name *Wahre Abbildung der Ersten Christen nach ihren Lebendingen Glaube und Heiligen Leben*, written by a certain Godfried Arnold: it appears to be an excellent book, which I do not hesitate whether it should be translated – certainly in a good style – in our own language. Since the writer succeeded in such a lengthy work after having consulted the book of W. Cave *Van de Godsdienst der eerste Christenen*, and also since Cave had compiled his curious work to record everything except what could serve to the leading of the ceremonies of the English church, without noticing that those things, rather than branching off of it, often were to be acknowledged as examples of a real Christianity; this has been incomparably ameliorated by this author.

I still do not possess the book myself, but I have managed to check it occasionally from a friend of mine, who not only speaks of it with uncommon praise, but who has also pointed me to many instances proving this to really be a work worthy of praise. I would hardly doubt whether a bookseller who wanted to undertake the publishing of such a book in Dutch would find subscribers that would encourage the undertaking and wish that it could come out from such a nice typography as yours, so that it could evidence that someone who so displays such an industrious collection of Catholic antiquities, does not pursue it any less when it comes to Christian antiquities, either.

I humbly await your greetings

Your devoted friend

Willem Sewel

Amsterdam, 21 October 1697

Appendix 4 - "Preface to the reader" from the first edition of Willem Séwel's *Spraakkonst*

Voorreede aan den leezer

Nademaal men pas een jaar geleeden de *Nederduytſche Spraakkonſt* van den Taalkundigen *A. Moonen*, vermaard' Predikant te Deventer, welke zo rykelyk met fraaije bedenkingen over de eygenſchap onzer taale geſtóffeerd is, en nóg onlangs eene Schets der Nederduytſche Spraakkonſt, in 't Latyn door eenen ongenoemd Schryver opgeſteld, in het licht zag komen, zal menig een moogelyk zich verwonderen, wat my tóch mag bewoogen hebben, om ook eene *Nederduytſche Spraakkonſt* aan den dag te brengen. Dóch hoewel deeze Spraakkonſt nu ten dienſte der Nederlanderen eerſt verſchynt, nógtans heeft zy zich, hoewel wat bekrompener, al voor meer dan zeſtien jaaren aan de Engelſchen vertoond, by den eerſten druk van myn Engelſch en Nederduytſch Woordenboek, en gaf zulk een genoegen aan 't Gemeen, dat zy ſedert in kleyn formaat gedrukt zynde, zo wel ontfangen geweeſt is, dat ze nu al ten vierden maale in 't Engelſch, t'elkens met eenig vermeerderinge, zich aan de waereld vertoond heeft. Dit gaf aanleyding aan ſommigen om te wenſchen dat zy die ook in onze taale konde leezen; 't welk my tót een ſpoor heeft geſtrekt om dat opſtel op nieuws te verſchryven, het met veele bedenkingen, welke ik ſederd langen tyd op lóſſe papieren tót myn eygen gebruyk aangetekend, en etlyke daarvan ook, toen ik de *Tweemaandelyke Uyttrekſelen* óf *Boekzaal* ſchreef, by gelegenheyd onder die Uyttrekſelen vermengd, en alzo opentlyk uytgegeeven had, te vergrooten, en in een Nederduytſch gewaad mynen landsgenooten aan te bieden.

Ik geef dit werk dan uyt voor eygen reedſel: want dat is het inderdaad; alhoewel ik bekén, byna veertig jaaren geleeden de *Tweeſpraak*

Preface to the reader

After seeing coming to light just one year ago the *Nederduytsche Spraakkonst* by the linguist A. Moonen, renowned preacher in Deventer, which is so richly upholstered, with beautiful considerations about the characteristics of our language, and recently also the compilation of a Draft of Dutch Grammar, in Latin, by an unnamed author, many will probably wonder what could have pushed me to also bring out a *Nederduytsche Spraakkonst*. Yet, although this Grammar is now coming out to serve the Dutch, it has already been showing itself for more than sixteen years to the English, with the first edition of my Engels en Nederduytsch Woordenboek, and gave such a satisfaction to the community, that since it was published in a small format, it was so well received that it has shown itself to the world for the fourth time, albeit with some extensions. That stimulated some to wish that they could also read it in our language; which has drawn a track for me to publish such work again, yet with many new thoughts, which I had noted down in loose papers in the years for my own use, and several of them, from the time I used to write for the *Tweemaandelyke Uyttrekselen* or *Boekzaal*, [1] which happened to get collected as Uyttrekselen ["excerpts"], and I had publicly published, in order to increase, and to offer them to my countrymen, in a Dutch garment.

I publish this work, thus, from my own reasonings: and that is indeed true; although I acknowledge that I have read

[1] These are the names of a magazine by Pieter Deinoot (1659 - 1734), also known as *Boekzaal van Europe* "Bookroom of Europe" (1692 - 1702) and, subsequently, *Boekzaal der Geleerde wereld* "Bookroom of the Educated World" (1715 - 1863).

van de Nederduytſche Letterkunſt, voor meer dan honderd en twintig jaaren by de *Kamer in Liefde bloeijende* te Amſterdam, myne geboorteſtad, uytgegeeven, en te Leyde in den jaare MDLXXXIV. Gedrukt, met naauwkeurige opmerkinge geleezen te hebben: Voorts heb ik de *Aanleyding tót de Nederduytſche taal*, in 't jaar 1703. Zonder naam uytgekomen, dóch ſedert by den tweeden druk, welken ik nóg niet gezien heb, bekend door den Kerkeleeraar *J. Nyloe* geſchreeven te zyn, doorbladerd, alsmede de Spraakkunſt van *A. Moonen*, en de reedsgemelde Latynſche ſchets: daarenboven heb ik eenige jaaren geleeden de geſchreevene Aanmerkingen wegens de Geſlachten der Nederduytſche Naamwoorden van wylen der arbeydzaamen en taallievenden *G. Brandt den Ouden* etlyke maanden onder my beruſtende gehad, en ſederd ook de *Aanmerkingen over de Geſlachten* van den zeer geleerden *D van Hoogſtraaten* gezien. Deeze Schryvers zyn 't alleen welke ik ooit wegens onze Taale geleezen heb, uytgenoemen de Werken van den zeer vermaarden en nooit volpreezen opbouwer onzer ſpraake *P. C. Hooft*, en die van den zoetvloeijenden Dichter *Vondel*, nevens de Dichtkunſtige Werkjes van het Konſtgenootſchap *Nil Volentibus Arduum*, het welk zo my bericht is, ook aan eene Nederduytſche Spraakkonſt gearbeyd heeft; maar ik heb die nooit gezien, ja eenigſins voordachtelyk het gezigt daarvan gemyd, opdat het niet mogt ſchynen als óf ik iets van hen ontleend hadde.

almost forty years ago the *Tweespraak van de Nederduytsche Letterkunst*, published for more than one hundred and twenty years by the *Kamer in Liefde bloeijende* in Amsterdam, my town of birth, and printed with accurate commentary in Leiden, in the year MDLXXXIV [1584]: Furthermore, I have flipped through the Aanleyding tot de Nederduytsche taal, published in 1703 without a name, although since its second edition, which I have not yet read, known to be written by the Doctor of the Church *J. Nyloe*, as well as the Grammar of *A. Moonen*, and the above mentioned Latin drafts: furthermore, some years ago, I have had for a few months at hand the written Aanmerkingen wegens de Geslachten der Nederduytsche Naamwoorden of the late laborious, language-loving *G. Brandt den Ouden*, and I have also seen the *Aanmerkingen over de Geslachten* of the very learned *D Van Hoogstraaten*. These Writers are the only whom I have read regarding our Language, exception be made for the Works of the very famous and never praised enough constructor of our language *P. C. Hooft*, and those of the sweet fluency of the Poet *Vondel*, besides the Poetical Works of the Society of arts *Nil Volentibus Arduum*, which as far as I know, has also worked on a Nederduitsche Spraakkonst; but that I have never seen, and, yes, I have thoughtfully avoided looking at it anyway, since it must not appear as if I borrowed things from them.

Noopende de vaſte régelen, van de Geſlachten der Naamwoorden aan de uytgangen te kenne, zo wel als veele andere aanmerkingen in dit werkje, zy zyn t'eenemaal van myne eygene uytvindinge, waartoe ik aangelyd wierd door 't opſtellen van myn Engelſch en Nederduytſch Woordenboek, 't welk nu onlangs ten tweeden maale door my in 't licht gegeeven is, wel de helft vermeerderd, en met aanwyzinge der Geſlachten van alle de Nederduytſche Naamwoorden verrykt; een werk dat te voore nóg nooit aan de waereld vertoond was. Weshalve ik ook alle rechtſchapene liefhebbers onzer taale, die ontrent de geſlachten ſomtyds nóg twyfelen, ſchoon zy

Regarding the settled rules, of the Genders of Nouns to be recognized by their endings, just like many other remarks in this work, they are completely of my own finding, to which I have been led by the compilation of my Engelsch en Nederduytsch Woordenboek, which has been published for the second time in the meantime, although enhanced of a whole half, and enriched by the indication of the Genders of all Dutch Nouns; a work that had never shown itself to the world, before. Therefore, I would also dare to suggest to all the righteous lovers of our language to make use of that book, might they sometimes be

niet gezind mogten zyn Engelſch te leeren, echter durft aanraaden zich van dat boek te bedienen. Dóch ik vind in de *Boekzaal* van *November* en *December* 1707. Gezegd, “dat *Fr. Halma* het aanwyzen van de Geſlachten der Nederduytſche Naamwoorden voor my ondernomen heeft, en ik dus den weg hiertoe voor my geopend gevonden hebbe, zo dat deswege ook de bevoorrechting van zyn Nederduytſche en Franſch Woordenboek daarop voornaamelyk geveſt is.” Wat men daarmede zeggen wil verſtaa ik niet volkomen, en andere lieden nóg minder: want in den eerſten druk van myn Woordenboek, uytgegeeven in den jaare 1691, heb ik, ten gevalle der Engelſchen, de Geſlachten al eenigſins aangeweezen, dat is, voor alle de Naamwoorden van het Manlyk en Vrouwelyk geſlacht zette ik het Ledeken *De*, en voor die van het Onzydig geſlacht ſtelde ik *Het*. ’t Is waar, ik maakte dus doende geen kennelyk onderſcheyt tuſſchen het Manlyk en ’t Vrouwelyk geſlacht, niet omdat my zulks van de meeſte Naamwoorden onbekend was: maar omdat ‘er in zeer veele waaren, welke ik zo wel Vrouwelyk als Manlyk achtende te zyn, alstoen nóg niet beſluyten kon te doen ’t gene ik ſederd gedaan heb. Ik ontken niet dat Fr. Halma deeze duydelyke aanwyzing eerſt ondernam, daartoe aangeleyd door de geſchreevene Aanmerkingen van G. Brandt, welke hy my ook, als een goed behulp, ter hand ſtelde, toen hy een gedeelte van den arbeyd zyns Woordenboeks aan my overdroeg, en my verzócht de merkletteren der Geſlachten achter alle de Naamwoorden te voegen. Dit deed ik, niet zo als hy, óf iemand anders, my voorſpeelde, maar zo als ik ’t zelf geraaden vond, zonder ooit gezien te hebben hoe hy zich daarin droeg; waaruyt dan blykt, dat wat ik dies aangaande in myn Groot Woordenboek heb gedaan, zulks het werk van myne eygene vindinge is, en niet iets dat ik hem (wiens zucht tót de netheyd onzer taale ik geenſins benyd, maar pryswaardig acht) ontleend heb. Ik acht ook dat dit genoeg blykt uyt de Voorreede van ’t gemelde Woordenboek; want ik geef den Leezer daarin te verſtaan, dat ik twyfel óf zyn werk in het ſtuk der Geſlachtem ganſchelyk met het myne overeenſtemmen zal, howel ik my verbeelde dat het verſchil niet heel groot zal weezen. Indien ’t nu door eenig

in doubt regarding the genders, even if they are not inclined to learn English. However, I find it said, in the *Boekzaal* of *November* and *December* 1707, “that *Fr. Halma* broke down the indication of the Genders of Dutch Nouns for me, and that I thus found an open path in front of me, and that because of that his Nederduytsche en Fransch Woordenboek precede me.” What they mean by that I do not understand completely, and others do it even less: because in the first edition of my Dictionary, published in the year 1691, I had already indicated the Genders, for the English people, in fact, for all the Nouns of the Masculine and Feminine gender I had put the Article *De*, and for those of the Neuter gender *Het*. It is true, I did not make any distinction between the Masculine and Feminine gender, not because it was supposedly unknown for most Nouns: but because there were so many which I could describe as both Masculine and Feminine, and thus I could not decide back then, though I have done it since. I do not deny that Fr. Halma had already taken this clear distinction beforehand, led there by the written Aanmerkingen of G. Brandt, which he has handed over to me as well, as a good aid, back when he passed me a part of his work on his Dictionary, and sought me to add the letter symbolizing the Genders after all the Nouns. I did it, not as if he, or anybody else, suggested it to me but as if I had found them myself, without ever seeing how he behaved in that context; from which it appears that what I have done in my Great Dictionary, which is the working of my own discoveries, and not something which I have borrowed from him (whose striving toward the cleanliness of our language I by no means envy, yet deem praiseworthy). I also deem that this was already clear enough form the Foreword of such Dictionary; since, there, I make the reader aware that I am doubtful whether his work, in the part regarding Genders, will be matching, although I pictured that the difference will not be too big. Since it has now happened by chance that my enlarged Dictionary, which by the end of 1706 was already completely written, has come out

toeval gebeurd waare dat myn vermeerderd Woordenboek, 't welk in het laatſte van 't jaar 1706. al afgeſchreeven was, zich naa dat van Halma aan de waereld vertoond had, dan zoud men moogelyk daaruyt hebben willen beſluyten, dat ik de aanwyzing der Geſlachten ven hem ontleend hadde; dóch dit kan niemand nu met den allerminſten ſchyn van waarheyd zeggen: want het is myn eygen werk; alhoewel ik niet behoef te ontveynzen dat ik nu en dan eens in de *Aanmerkingen over de Geſlachten* van *D. van Hoogſtraaten* gekeeken hebbe; maar had ik geenen grond daarvan by my zelven gehad, ik zoud onmagtig geweeſt zyn, alleen op 't voorbeeld van die wynige Naamwoorden, in zyn boekje vervat, de aanwyzing der Geſlachten van alle de Naamwoorden uyt te voeren, gelyk ik zonder iemands hulpe gedaan heb. Dóch dit in 't voorbygaan. Om nu weder te keeren tót de Régelen wegens de Geſlachten; men vindt 'er eenige in de reeds gemelde *Tweeſpraak* der Amſterdamſche *Kamer in Liefde bloeijende*, hoewel vry gebreklyk; maar de voorgenoemde *G. Brandt* heeft in zyne geſchreevene Aanmerkingen ontrent de Geſlachten, zulk een groot licht gegeeven, dat men den overleeden zynen lóf niet behoort te onthouden: want hoewel ik zyn gevoelen niet ſtiptelyk vólge, maar ſomtyds daarvan afwyke; echter ontzie ik my niet te bekennen, dat ik eenige zaaken uyt zyne onvoltooide ſchriften ontleend hebbe, achtende dat het my meer tót ſchande dan eere zoude ſtrekken, zulks te verduyſteren, ſchoon hy dood is, en zyn zoonen niet meer in 't leeven zyn.

after that of Halma, then one could have concluded that I had borrowed the indications of the Genders from him; but nobody can claim this with the slightest glimpse of truth: because this is my own work; although I do not need to conceal the fact that I have at times looked at the *Aanmerkingen over de Geslachten* by *D. van Hoogstraaten*; had I had no ground before me, than I would have been powerless to extract the indication of the Genders of all Nouns, only from the few examples of Nouns, contained in his booklet, just like I did without anybody's help. But enough with this. Going back to the Rules of the Genders; one finds some in the abovementioned *Tweespraak* from the *Kamer in Liefde bloeijende* in Amsterdam, although rather flawed; but the abovementioned *G. Brandt* has afforded, in his written Aanmerkingen onternt de Geslachten, such a great light to them, which one would rather not remember of the passing of his glory: because although I have not followed faithfully his feelings, sometimes distancing myself from them; I will not exempt myself from acknowledging, that I have borrowed some things from his incomplete writings, convinced that it would have afforded me more shame than honor eclipsing him, even if he is dead and all of his sons are also not in life anymore.

De Schryver der meergemelde Latynſche Schetſe acht dat de Dordrechtſe overzetting van onzen Nederduytſchen Bybel als een voorbeel der rechte Nederduytſche taale behoort aangemerkt te worden. Men moet bekennen dat zy die aan deeze Overzettinge gearbeyd hebben, mannen geweeſt zyn, der Nederduytſche taalekundig; maar jammer is het dat die vertaaling niet door ééne penne overgeſchreeven is, opdat 'er meer eenpaarigheyd in den ſtyl mogte geweeſt zyn: En zulks waare nóg doenlyk, zonder eenige de minſte verandering in de overzettinge te maaken, en buyten kóſten van 't Gemeen,

The Writer of the already mentioned Latin Drafts claims that the translation of Dordrecht of our Dutch Bible must be considered as an example of correct Dutch. One must acknowledge that those who have worked on this Translation have been Dutch linguists; but it is regrettable that that translation has not been transcribed by a single pen, so that there should have been more unanimity in the style: which was still doable, without making any small changes in the translation and out of the costs of the Community, especially since our High Government would have only loved to

byaldien ’t onze Hooge Overigheyd maar beliefde eenen perſoon van beqwuaamheyd daartoe te volmagtigen, die zulks uytvoerde onder ’t opzigt van eenige verſtandige Predikanten der openbaare Kerke: want zeker ’t zou den luyſter van dat overkóſtelyk boek, den Bybel, des te meer doen affteeken, indien de ſtyl en ſpelling daarvan ganſch eenpaarig, en overal zichzelven gelyk waare.

authorize a person of competence, who could have carried it out under the supervision of a judicious Preacher of the public Church: since it would certainly have made the luster of that overpriced book, the Bible, be avoided, all while the style and spelling of it were uniform all throughout, and everywhere the same.

Om tót een beſluyt te komen, ’t is enkele lief hebbery geweeſt die my tót het opſtellen deezer Nederduytsſche Spraakkonſt aangedreeven heeft. Wat de kenners onzer Moedertaale daarvan oordeelen zullen, zal de tyd ontdekken: ondertuſſchen ben ik niet zonder hoope, dat deeze myn arbeyd van eenig nut voor ’t Gemeen zyn zal; immers dit is ’t gene dat ik ‘er meê beoog; onaangezien ik menigmaal denk aan de bekende ſpreuk, op ’t zinnebeeld eener brandende kaerſe gepaſt, *Aliis inſerviendo conſumor*. Want het is zeker, dat het maaken van myn Groot Woordenboek myne krachten geſleeten heeft; en nógtans heb ik dien moeilyken arbeyd met luſt ten eynde gebragt, gelyk ook dit werkje, waaraan ik etlyke jaaren by tuſſchenpoozen, onder ’t opſtellen van andere Letterwerken, heb gearbeyd, om zo veel in myn vermoogen was, geen onnutte burger myner moederlyke ſtad te zyn; maar de kennis, welke Gód my verleend heeft, ten dienſte myner medeburgeren en landsgenooten, en ook tót nut van uytheemſchen, aan te leggen zonder my daarom te laaten voorſtaan dat hier niets beriſpelyks in te vinden zou zyn: want *nihil eſt ab omni parte beatum*, waar vindt men iets dat in allen deele volmaakt is? Vaarwel, leergierige Leezer, en gebruyk myn werk t’uwen voordeele.

Coming to a conclusion, it is out of passion that I have been driven to compile this Nederduytsche Spraakkonst. Only time will tell, what the knowers of our mother tongue will judge of it: in the meanwhile I am not without hope, that this work of mine will be of some use for the Community; this is the only thing that I aim for, after all; regardless, I often think of a known saying, adapted onto an emblem of a burning candle, *Aliis inserviendo consumor* [“One gets consumed by serving others”]. Since it is certain that the making of my Great Dictionary has worn out my forces; notwithstanding I have brought such hard work to its end, with relish, just like I did this, on which I have worked for many years, yet with some intervals for the compilation of other literary pieces, in order not to be a useless citizen of my mother city, in so far as it was possible to me; but the knowledge, which God lend me, installing me at the service of my fellow citizens and countrymen, and also for the use of foreigners, without letting me purport that here nothing reprehensible would be found: because *nihil est ab omni parte beatum* [“Nothing is blessed in all its parts”] where can one find something which is perfect in all its parts? Farewell, studious Reader, and use this work at your benefit.

Appendix 5 - "Preface to the reader" from the second edition of Willem Séwel's *Spraakkonst*

Voorreede aan den leezer

By den eerſten druk deezer Nederduytſche Spraakkonſt gaf ik in de Voorreede een bericht van de reden die my tót het uytgeeven daarvan bewoogen had; naamelyk dat ik veele jaaren te voore een ontwerp daarvan ten dienſte der Engelſchen had opgeſteld, en by myn Engelſch en Nederduytſch Woordenboek gevoegd: dat die Spraakkonſt ſederd in kleyn fórmaat op zich zelven gedrukt zynde, zo wel was ontfangen geweeſt, dat zy zich toen al ten vierden maale in 't Engelſch, t'elkens met eenige vermeerderinge, aan de waereld vertoond had: en dat andere zich begeerig toonende om die ook in onze taale te konnne leezen, zulks my tót een ſpoor geſtrekt hadde om dat opſtel op nieuws te verſchryven, het met veele bedenkingen, welke ik ſederd langen tyd op lóſſe papieren tót myn eygen gebruyk anngetekend, en etlyke daarvan ook, toen ik de *Tweemaandelyke Uytrekſelen*, óf *Boekzaal*, ſchreef, by gelegenheyd onder die Uyttrekſelen vermengd, en alzo opentlyk uytgegeeven had, te vergrooten, en in een Nederduytſch gewaad mynen Landsgenooten aan te bieden. Ik zeyde toen ook, dat ik dat werk uytgaf voor eygen reedſel, alhoewel ik niet ontkende ontrent veertig jaaren te voore de *Tweeſpraak van de Nederduytſche Letterkonſt*, voor meer dan honderd en twintig jaaren by de *Kamer in Liefde bloeijende*, t'Amsterdam; myne geboorte ſtad, uytgegeeven, en te Leyde in den jaare MDLXXXIV. gedrukt, met naauwkeurige opmerkinge geleezen te hebben. Voorts noemde ik in myn bericht alle de Schryvers, die van onze taale geſchreeven hebbende, ooit van my waaren gezien óf geleezen; zeggende ook verſtaan te hebben, det het Konſtgenootſchap *Nil volentibus Arduum* aan eene Nederduytſche Spraakkonſt gearbeyd had; dóch dat ik die nooit gezien, ja het gezigt daar van voordachtelyk vermyd hadde, gelyk ik ook ſederd die niet gezien heb; opdat het niet mogte ſchynen als of ik iets daaruyt onteelnd hadde; 't welk ik altoos liever uyt gedrukte, dan uyt ongedrukte ſchriften heb willen doen.

Foreword to the reader

In the first edition of this Nederduytsche Spraakkonst I gave in its Foreword, a message about the reasons which motivated me to publish it; namely that I had compiled many years before a part of it serving the English, and added in my Engelsch en Nederduytsch Woordenboek: that that Grammar being it published in small format, was received so well, that it had already been re-published for the fourth time in English, yet with some additions: and that others have shown themselves so eager to read it in our language, which had incentivized me to make it again available, with many ponderations, which I have since a long time noted down in loose papers, for my own use, and several of them, from the time I used to write for the *Tweemaandelyke Uyttrekselen* or *Boekzaal*, which happened to mix with those excerpts, and I had publicly published, in order to increase, and to offer them to my countrymen, in a Dutch garment. I said back then also that I published that work from my own reasonings, although I did not deny having read almost forty years before the *Tweespraak van de Nederduytsche Letterkunst*, published for more than one hundred and twenty years by the *Kamer in Liefde bloeijende* in Amsterdam, my town of birth, and printed with accurate commentary in Leiden, in the year MDLXXXIV [1584]: Furthermore, I named in my message all the Writers, who have written about our language, whom I had seen or read; saying I also had understanding that the Society of Arts *Nihil volentibus Arduum* had worked on a Nederduytsche Spraakkonst; and that I still had not seen it, and yes, I had thoughtfully avoided seeing it anyway, since it must not have appeared as if I had borrowed things from them; since I always rather have to do with published writings, instead of unpublished ones.

Maar dewyl ‘er zaaken in de Nederduytſche Spraakkonſt van *Chriſtiaan van Heule* gevonden worden, welke eenige overeenkomſt met myne ſtellingen hebben, is men gereed geweeſt my van valsheyd verdachte te houden, en bedektelyk te kennen te geeven dat ik hem geleezen, en iets uyt zyne Taalbeſchryvinge ontleend moſte hebben. Dóch gelyk ik toen oprechtelyk zeyde, geene andere Schryvers wegends de Nederduytſche taalkunde ooit geleezen te hebben, dan die welke ik opnoemde, zo zeg ik nu nóg, dat dit waarlyk zo was, ja dat ik nooit geweeten had dat ‘er zulk een Schryver als Chr. Van Heule in de waereld was geweeſt, voor dat myne Spraakkonſt niet alleen volſchreeven maar ook ontrent geheel afgedrukt was: dóch op die tyd wierdt zyne Taalbeſchryving my door iemand myner bekenden getoond; maar ik weygerde dezelve aan te neemen, om niet genoodzaakt te zyn in myne Voorreede, die toen, zo ik meen, by den Drukker al gezét was, eenige verandering te maaken: want uyt dat werkje iets, dat my mogte behaagd hebben, te neemen, en in myn werk te voegen, was toen al te laat. Dóch weetende nu dat ‘er zulk een boekje was, maakte ik het te krygen naa dat myne Spraakkonſt in het licht quam, en bezag het toen voor de eerſte reys, gelyk ik voor ruym vier jaaren aan de waereld te kennne gaf in myne *Aanmerkingen* op het boekje genaamd *De ſpelling van A. Moonen verdeedigd*. En dewyl ik by den gemelden *Van Heule* iets vond dat ik goed keurde, en van my niet aangeweezen was, ontzie ik my nu niet te bekennen, dat ik in deezen tweeden druk myner Spraakkonſt eenige zaaken uyt hem ontleend hebbe, gelyk ik in myn werk zulks op zyne plaats ook heb te verſtaan gegeeven.

But because there have been found things within Nederduitsche Spraakkonst by Christiaan van Heule, which have some uniformity with my assertions, they have been ready to keep me from false thoughts, and covertly to give knowledge that I have read him and must have borrowed something from his description of the language. However, as I said rightfully before not having ever read any other Writers on Dutch linguistics, except those I named, so I repeat it now, that this was truly so, that I never knew of the existence in this world of such a Writer like Chr. van Heule, before that my Grammar was not only completely written, but was also toward its complete printing: however, in that moment I had been shown his description of the language by one of my acquaintances; but I refused to accept it, not to be forced to make any changes in my Foreword which, back then, had already been submitted to the Editor: since taking something which might have pleased me from that work was back then already too late. Although knowing now that there was such a book, which I intended to acquire after my Grammar saw the light, and looked at it then for the first time, just like I made it known to the world, for about four years, in my *Aanmerkingen* in the book named *De spelling van A. Moonen verdeedigd*. And because I have found something in the above-mentioned Van Heule which I approved of, and which I did not indicated myself, I do not spare from acknowledging it here, that I have indeed borrowed somethings from him, in this second edition, just like I have made to be understood in its place, within my work.

Dóch noopende de vaſte regelen om de geſlachten der Naamwoorden aan derzelver uytgangen te kennen, gelyk ik toen zeyde dat zy, zo wel als veele andere aanmerkingen, t’eenemaal van myne eygene uytvindinge waaren, zo zeg ik zulks nóg, en dat onbeſchroomd; omdat het een zuyvere waarheyd is, dat ik door ’t maaken van myn

Nonetheless, regarding the settled rules of recognizing the genders of nouns from their endings, as I said back then, those were my own discoveries, just like many others, thus I repeat it once again, fearlessly; because this is the pure truth, that I was led there by the making of my Englesch en Nederduitsch Woordenboek.

Engelſch en Nederduytſch Woordenboek daartoe aangeleyd was. En dat Chr. Van Heule ontrent de Geſlachten der Nederduytſche Naamwoorden zo lang voor my eenigſins diergelyke bedenkingen gehad heeft als ik, dient te meer tót bekrachtinge van myne, welke ik niet aan hem, nóchte eenig menſche verſchuldigd ben; maar die enkelyk myn eygen uytvindſel zyn; alhoewel ik geenſins ontveynzen wil dat de geſchreevene Aanmerkingen van G. Brandt, welke ik eenige maanden onder my beruſtende gehad heb, my eenig licht ontrent de Geſlachten gegeeven hebben; waarom ik ook den overleeden zynen lóf geenſins pooge te onthouden, maar gaern bekenne dat ‘er uyt zyne onvoltooide Schriften eenige zaaken wegens de Geſlachten door my ontleend zyn, achtende dat het my geenſins tót eere zoude konnen ſtrekken zulks te verduyſteren, ſchoon hy dood is, en zyne zoonen niet meer in ’t leeven zyn, om my van ontrouw dies aangaande te konnne beſchuldigen. Want hoe kan het met een rechtſchapen eerlyk gemoed beſtaan, eens anders arbeyd, daar hy nooit de vrucht van gezien heeft; als zyne eygene vindinge uyt te geeven, wanneer men by zich zelven bewuſt is, dat men zich van de beſchreevene papieren eens overleeden bediend heeft? En dit is ook de reden waarom ik de Spraakkonſt, welke men zegt door eenige Leden van het Konſtgenotſchap *Nil volentibus arduum* op geſteld te zyn, nooi heb willen zien.

And that Chr. Van Heule regarding the Genders of Dutch Nouns so long before me had already had the same ideas as mine, only reinforces my position, which I do not owe to him, or any other person; but they are simply my own discoveries; although I do not want in any way to conceal the fact that the written Aanmerkingen of G. Brandt, which I have had at my disposal for some months, are the only thing which have shed some light regarding the Genders, to me; why I did not try to remember the passing of his glory, but gladly acknowledge that from his incomplete Writings some things regarding the Genders have been lent to me, deeming that I would not take the credit by concealing it, even if he is dead and his sons are no more living, in order not to be accused of unfairness in this regard. Because how can one, with a righteous honest mind, publish as one’s own discoveries, someone else’s work, of which they never saw the fruits; when one is aware that people do know that he has made use of the aforementioned papers of a dead person? And this is also the reason why I never wanted to see the Grammar that has been compiled by some members of the Society of Arts *Nil volentibus arduum*.

Ik gaf in myn voorbericht van den eerſten druk ook te verſtaan, dat het enkele liefhebbery geweeſt was die my tót het opſtellen deezer Nederduytſche Spraakkonſt aangedreeven had, en dat ik ook niet zonder hoope was, dat deeze myn arbeyd van eenig nut voor ’t Gemeen weezen zoude; en die hoope heb ik nóg, alhoewel ‘er geweeſt zyn die hunne pennne tegen my geſcherpt hebben. Ik heb, ’t is waar, in zekeren brief, die te vinden is in *J. V. Gaverens Boekzaal* van *July* en *Auguſtus*, des jaar 1708, eenige bedenkingen opgeſteld tegen ’t hoofdzaakelykſte dat men my tegenwierp, waarvan één ding was, dat men, opdat het ſchynen mogte dat ik onbequaam was om recht van de Nederduytſche taal te konnen oordeelen, my onder de vreemde tongen rekende, en van

I also made it clear, in my foreword to the first edition, that it had been a certain passion of mine, driving toward the compilation of this Nederduytsche Spraakkonst, and that I was also not hopeless thinking that this work of mine would have been of some use to the Community; and I am still hopeful, although there have been some who sharpened their pens against me. In a certain letter which can be found in the *J. V. Gaverens Boekzaal* of July and August of the year 1708, it is true, I have compiled some thoughts regarding the main issues people brought up against me, of which there is one thing, that people have claimed that I belonged to the English people, and foreign speakers, from which

Engelſch Landvólk ſtelde te zyn. Waarop ik zeediglyk aangetoond hebbende, dat zulks niet alzo, maar ik een rechtſchapen Hóllander, zo wel van geboorte als van afkomſte, was, en voorts veele andere tegenwerpingen beantwoordende, heeft zulks zo weynig moogen helpen, dat men daarop niet geſchroomd heeft opentlyk te zeggen, gelyk te zien is in 't Naaſchrift van zekeren gedrukten biref, "dat myn geſchryf anders niet was, dan dat ik onſchuldig wilde heeten aan Engelſche geboorte, en dat het niets meer weezendlyks behelſde: Voorts, dat ik niets oplóſte, maar overal bot, en overheen praatte." Dit heeft men van my gezegd, en moogelyk zullen ſommige, die den gemelden mynen brief niet geleezen hebben, zulks op goed vertrouwen hebben, zulks op goed vertrouwen voor waarheyd hebben aangenoemen; maar andere weet ik dat heel anders van dien brief geoordeeld hebben. Ook geeft men bedektelyk te kennen, als óf ik lang in Engeland geweeſt waare, en veel tyds met reyzen doorgebragt hadde; om alzo den menſchen in te boezemen, dat ik niet beqwaamheyd genoeg hebben om wegens de Hóllandſche taale goede onderrechtingen te geeven. Dóch dit heeft niets om 't lyf; want geduurende den ganſchen tyd myns leevens ben ik in 't geheel niet boven een jaar buyten Hólland geweeſt. Maar men toont zich zo gezét tegen my, dat men my beſchimpt zelfs ter zaake der Religie waarvan ik belydenis doe. Dan óf dit eenen Chriſten voegt, is wel naadenkens waerdig. Ook komt de Religie in dit geval geenſins te paſſe, te meer dewyl 't bekend is da Vondel de zyne verruylde tegen eene andere, welke ik naauwlyks denken kan dat myn beſtryder beter acht dan die waarvan hy te voore was; en des niettegenſtaande telt men hem onder de voornaamſte opbouwers onzer taale. Maar waar vindt men niet iets op te zeggen! Omdat ik uyt zeedigheyd in myne Taalbeſchryvinge gezegd had, *Het komt my waarſchynlykſt te voore: Het is by my niet buyten bedenkek, enz,* zo zoekt men my af te maalen als één die zelf wanklet en in twyfel ſtaat: daar ik met duſdaanige ſpreekwyzen nógtans niets anders beooge, dan dat ik myn gevoelen, ſchoon ik het voor beſt houde, en daarom ook redenen daarvan gegeeven heb, niemand evenwel met een meeſterlyk gezag wil opdringen, maar ieder in zyne vryheyd laate,

could appear that I was inadequate to make correct judgements on the Dutch language. To which I have modestly demonstrated that no such thing was true, but that I was indeed a rightful Hollander, of birth and descent, and furthermore I have answered to many other objections, how little that might have helped, since they had to say quite unhesitant "that my writings were nothing but that, and that I wanted to be called innocent for being born English, and that there was nothing essential included: furthermore, that I could not solve anything, that I blabbered about anything and talked over people." This is what they said about me, and probably some of those who did not read the content of my letter, will have trusted this, assuming this was the truth out of good faith; but others, I know, have judged very differently from that letter. It has also been insinuated as if I had been for a long time in England and had spent a lot of time travelling; so as to instill in the people the doubt that I did not have enough competence to provide good teachings regarding the language of Holland. This has nothing to do with it; since during my life I have never been longer than one year outside of Holland. But they show themselves so stout against me, taunting me because of the Religion I profess. Thus, whether this befits a Christian is worthy of pondering. But Religion has nothing to do with this, so much so that it is known that Vondel has changed his for another, which I can hardly think that my enemy consider better that the one he believed in previously; and nonetheless they include him in the main constructors of our language. They have nothing to say about it, though! Since out of modesty I have said, in my description of the language, *It probably occurs to me: It is not beyond my thinking that, etc.* they try to grind me as one who falters and is undecided: but with such manners of speech I meant nothing else than not to impose my feelings upon others with masterly authority, even if I still thought that that was better, which I have substantiated with reasons. I wanted to

zonder my zelven een oppermagtig gezag in de Spraakkunde aan te maatigen.

Veel meer zoud ik t'myner verdeediginge konnen zeggen, indien my een pennekryg luſte; maar daarvan heb ik eenen afkeer: want *de lana caprina & de umbra aſini* [over beuzelingen] te twiſten, gelyk het eenen Chiſten niet voegt, zo ontſtaat daaruyt doorgaans eene verbittering, die in ſtede van af te neemen, van tyd tót tyd aangroeit, ja zelfs zo verre gaat, dat men, als of het waare *pro aris & focis*, [voor de Gódsdienſt en de huyshoudinge]. met eenen overgrooten yver ſtrydt; en om zynend vaſt te houden, en de zaak niet gewonnen te geeven, allerleye omwegen en uytvlugten bedenkt, en elkander op 't vinnigſt, zelfs met ſcheldwoorden te keer gaat, gelyk men eenige jaaren geleeden een exempel daaraf zag tuſſchen perſoonen, welke men niet ontkennen kon geleerde mannen te zyn, en die elkander nógtans opentlyk in hunne ſchriften voor weetniet en botterikken uytmaakten. Dóch hadden zy ontzag gehad voor de woorden van onzen Zaligmaaker: *Ik zeg u, dat van elk ydel woord het welk de menſchen zullen geſprooken hebben, zy van 't zelve rekenſchap zullen geeven in den dage des oordeerls*, hoe konden zy zo geſprooken, ja zulk een taal als zy voerden in druk uytgegeeven hebben? Want het ydel ſpreeken met den mond kan, gelyk men weet, uyt menſchelyke zwakheyd door overyling geſchieden, en houdt niet lang ſtand; maar ydele woorden te ſchreyven is iets dat van langer duur is; en zulk een ſchrift dan opneltyk uyt te geeven, kan men geen voorwendſel van overylinge verſchoond worden. Hierom heb ik getracht op myne hoede te zyn, opdat door my geen krakkeel aangequeekt wierde. En zeker had deeze bedenking my niet wederhouden, ik zoude getoond hebben dat myne penne niet ſtomp, en ik geenſins verlegen was om my zelven te verdeedigen, inzonderheyd wanneer ik klaare konde aantoonen dat men 't meer tegen den perſoon, dan tegen de zaak hadde: want dewyl men 't in my als een miſſlag aanmerkt, dat ik ſtelle dat men niet zeggen mag *Ik donder, ik regen, enz* maar wel *Het dondert, het regent,* omdat ik die woorden voor onperſoonlyk houde; waarom dan ook de *Grammatica* van *Voſſius*, welke men hier te lande in de

leave everyone free without imposing my own superior authority in Grammar.

I could have said much more in my defense, had I fancied pen-wars; but they repulse me: because arguing *de lana caprina & de umbra asini* [about trifles], does not befit a Christian, as bitterness arises from them which, instead of decreasing, grows with time, and goes so far that one ends up fighting with such an extreme fervor as if it were *pro aris & focis* [for the Religion and the household]; immovable, not giving up the argument, thinking about all the detours and subterfuges, and going at each other with the sharpest insults, just like an example we could see some years ago between people whose culture could not be denied, but who went at each other openly in their writings for who knows what type of idiocy. Still, they had reverence for the words of our Saviour: *I tell you, that for any word spoken in vain, they will be accounted for accordingly on judgment day*, how could they speak like this, and print out such a language they used? Because speaking in vain from one's mouth can happen out of haste and humanly weakness, but it does not go far; yet writing vain words is something which will remain in time; and openly publishing such a writing, cannot be excused by any pretext of haste. For this I have tried to be wary not to nourish any quarrel. Surely this thought has not held me, I should have shown that my pen does not thump, and that I was in no way bashful to defend me, in particular when I could clearly demonstrate that it had to do more with the person that with the subject itself: because since one recognizes it as a mistake of mine, since I said one could not say *Ik donder, ik regen, etc.* but one can say *Het dondert, het regent*, because I considered those words as impersonal; why not also going against the *Grammatica* of Vossius, then, which is used in this land by Latin Schools? Since there it is claimed expressly about these words, namely *tonat, pluit Ec.* That these are *actionem*

Latynſche Schoolen gebruykt, niet te keer gegaan? dewyl daar in van die woorden, te weeten *tonat, pluit Ec.* Uytdrukkelyk gezegd wordt, dat zy zyn *actionem ſignificantia, quæ ut fiat, velne fiat, neutquam ſit humanæ poteſtatis*, dat is, dat ze een bedryf betekenen, 't welk dat het geſchiede, óf niet geſchiede, geenſins van 't menſchelyk vermoogen afhangt. Van dit verſtand ben ik ook, en heb my geenſins overwonden om voorſchriften te geeven van de gódlyke taale, en hoe Gód zoude moogen ſpreeken; maar alleen van de menſchelyke, zonder daar ter plaatſe ook van de figuurlyke te melden, dewyl zulks daar niet te paſſe quam. Ik weerhoud myne penne van meer over dit onderwerp te ſchryven, omdat ik geen vuur van hevigheyd zoek te ſtooken, anders ſtondt my hier een ruym veld open om my nóg wat langer over deeze ſtóffe op te houden: maar wat goeds zoud ik 'er tóch mede uytrechten? Wat wordt 'er door zulk een bedryf anders uytgewerkt, als dat men elkanderen poogt pal te zetten, en te ſteeken, en alzo, door eene ſoort van terginge, eene verbittering in zynen tegenſtreever te verwekken? 't welk verre afwykt van *den boozen niet te wederſtaan*, gelyk onze operſte Wetgeever ons beveelt.

significatia, quae ut fiat, velne fiat, neutquam sit humanae potestatis, that is to say that they mean an action which can happen or not happen, regardless of human faculties. I share this understanding, and I have not overwhelmed me with providing instructions on the language of the divine, and how God could possibly speak; but only reporting the figurative speech, in which that is not included. I abstain my pen from writing any further about this subject, because I do not intend to light any fire of violence, otherwise there would still be a vast field in front of me for speaking regarding this matter: but what good would ever come out of that? What comes of such a behavior otherwise, if one tries to put a stop to each other, and stab, and through such a provocation, instigate bitterness in their adversary? This does not go too far from *do not withstand the angry*, just like our upmost Lawmaker commands.

Noopende nu deezen tweeden druk van deeze Spraakkonſt: en dewyl ik in den eerſten druk de Liefhebbers onzer taale tót myn groot Engelſch en Nederduytſch Woordenboek wees, om daaruyt de geſlachten der Naamwoorden, waar aan zy twyfelden, te leeren kennen, en my hierop te gemoet gevoerd is, dat het ieder één niet gelegen quam dat boek genoegen te koopen; zo heb ik nu, om zodaanigen genoegen te geeven, in dit werk gevoegd en groote Lyſt van alle de Naamwoorden, die ten aanzien der geſlachten onder geene vaſte regelen gebragt konnen worden: zulks dat men hier nu alles wat daartoe vereyſcht is, in éénen bondel by een vindt. Voorts heb ik dit werk verrykt niet alleen met groote byvoegſelen, waar van ſommige de vrucht myner jeugdige jaaren zyn, maar ook met eene menigte van bedenkingen dienende tót bekrachtiginge myner ſtellingen. Onder deeze vermeerderingen zal men ook een grooter getal van woorden vinden, welker oorſprong ik naageſpeurd heb, en die anderen tót een ſpoor moogen dienen om de oorſpronklykheyd onzer

Regarding this second edition of this Grammar: and since in my first edition I indicate my readers to consult my Engelsch en Nederduytsch Woordenboek, in order to learn the genders of the Nouns, whenever they would be in doubt, and since it has come to my knowledge that not everybody would find it convenient to buy that book; I have thusly provided their inclusion in this work in a List of al the Nouns, where the genders are indicated without any fixed rule: such that one can find anything necessary in one single issue. Furthermore, I have not only enriched this work with additions, some of which were the fruits of the studies of my youth, but also by many reasonings meant to reinforce my proposition. One will find, amongst these additions a bigger amount of words, whose etymology I have investigated, and others which should incentivize to further discover the etymology of our language. I have been

taale verder op te delven. My is gezegd dat zeker Liefhebber in ons land met diergelyk een werk bézig is, en van voorneemen zoude zyn iets van die ſoort, naar de wyze va *Voſſii Etymologicon*, aan den dag te brengen. Buyten twyfel zullen ‘er in zodaanig een werk aardige bedenkingen voorkomen; dóch ontrent zulke naaſpeuringen kan men niet altyd met zekerheyd ſpreeken; maar daar moeten al veele giſſingen onder loopen, die evenwel niet al te lós behooren te weezen, nóchte al te verre gezócht, gelyk ‘er verſcheydene zulke in *Hadriani Junii Batavia* gevonden worden: want het woord *Schepen* eerſt te betrekken op het baſtaard-Latyn *Scabinus*, en dit dan af te leyden van *Scah hin*, omdat de Schepenen magt hebben iemans leeven aan te taſten, ’t welk zo veel zoude zyn als *hin ſcaffen*, ſchynt inderdaad als by’t haair getrokken; en korte houwertjes, by Sidonius genoemd *Anconas*, t’huys te brengen tót het woord *Hangers*, is niet minder gedwongen. Nóg wat meer ſchyns heeft het, *Caninefates* af te leyden van *Konyne vatters*, óf *Konyne vreeters* gelyk by dien zelfden Schryver, zo my voorſtaat, gedaan wordt. Dat men nu van veele woorden den oorſprong kan naaſpeuren, heb ik door myne byvoegſelen getoond. En doordien dit alles op lóſſe papieren zwurf, en naa mynen dood door niemand anders in zyne rechte órde zoude konnen geplaatſt geweeſt zyn, heb ik zulks by myn leeven zelf willen doen; omdat gelyk deeze arbeyd wel eer voor my zelven niet onnut geweeſt is, die aldus gemeen gemaakt zynde, ook aan anderen, zo ik acht, nuttelyk zal konnen weezen. Hierom is het ook dat ik dit werk, ſchoon ik ‘er veele jaaren by tuſſchenpoozen aan heb gearbeyd, met luſt ten eynde gebragt hebbe, en het nu ten dienſte myner Landsgenooten, en ook tót nut van uytheemſchen, ten beſte geeve. Vaarwel, leergierige Leezer, en gebruyk het t’uwen voordeel.

told that a certain Estimator of our land is busy with a similar work, and whose intention would be something of this kind, in the manner of *Vossii Etymologicon*. Without any doubt, one will have to find deft reasonings; however, regarding such investigations one cannot always speak with certainty; and one must deal with guessing, which ought not be too arbitrary, nor reaching out too far, just like the many one can find in *Hadriani Junii Batavia*: because the word *schepen* [“alderman”] can be traced back to vulgar Latin *Scabinus*, and this would be derivative of *Scah hin*, since aldermen could affect one’s life, which could be the same as *hin scaffen*, this does appear to be a bit of a stretch; a short hack, which Sidonius calls *Anconas*, which should be traced back to the word *Hangers*, is not less forced. What is more farfetched is to make *Caninefates* come form *Konyne vatters* or *Konyne vreeters*¸ just like the same Writer does. That one can investigate the etymology of many words is demonstrated in my additions. And since all this used to roam in loose papers, and since someone might have decided to orderly collect them after my death, I wanted to do it during my life; because just like this work has not been useless to me, at all, and this could thus be made common to others, as well, I assume this could have been useful. For this, I have brought this book to a conclusion, with pleasure, although having to take some pauses during the years, offering it to serve my fellow countrymen and also foreigners. Farewell, studious Reader, use it at your advantage.

Appendix 6 - Introduction to Marin's dictionary

De drukkers tot den leezer.

Vermits de ſchikking van dit Woordenboek het Gemeen wonderlyk heeft behaagt, heeft men in zyne gedaante geene verandering gemaakt dan die hoognodig was; en wy zullen deeze ſchikking ook door geene andere redenen verdedigen, als door de goedkeuring beide van Meeſters en Leerlingen der beide Taalen. Deeze zocht de Schryver te voldoen en ten nutte te zyn: dit oogmerk heeft hy bereikt, en dat is genoeg.

Maar in andere opzichten zyn de veranderingen, de verbeteringen, de vermeerderingen, in deezen nieuwen Druk geſchiet, zoo menigvuldig en zoo aanmerkelyk, dat hy bynaa voor een geheel nieuw Werk kan doorgaan.

I. Men heeft zeer veel overtollige, onnodige, en zeer laage Amſterdamſche woorden, die Marin in zyn Woordenboek voor woorden van de algemeene Nederduitſche taal gevent had, uit deezen Druk weggenomen.

II. Men heeft de Geſlachten by de Naamwoorden gezet, die in den voorgaanden Druk doorgaans vergeeten, en niet zelden verkeerdelyk geſtelt waaren. Echter heeft men zich daar zoo ſtipt niet aan willen binden dat men ze by alle ſamengeſtelde Naamwoorden gezet heeft: Oordeelende dat het genoeg was voor de Liefhebbers der Taale, dat zy die by de enkelde Naamwoorden koſten vinden, indien zy 'er begeerig naa waaren. En de aanwyzing der Geſlachten, die men by deeze niet vergeeten heeft, zal men, daar het nodig is, met ſpraakkunſtige Aanmerkingen verrykt vinden. In de aanwyzing der Geſlachten van de enkelde Naamwoorden, heeft men

[From] the publishers to the reader.

Since the order of this Dictionary has delighted the public, its form has not been changed in any way, except for what was highly needed; and we will also not uphold this edition upon any other reason than the approval of both the Teachers and Students of both Languages. That is what the writer has sought to satisfy and to serve: such goal he has reached, and that is enough.

But in other cases, the changes, improvements and enlargements, in this new Edition, are so numerous and notable that this can also pass for a completely new work.

I. The very many superfluous, useless and very lowly words of Amsterdam, which Marin had sold for common Dutch words, in his Dictionary, have been removed from this Edition.

II. Next to the nouns, the genders have been placed, which in the previous Edition had been forgotten, and which were, not seldom, wrongly placed. We have not been too punctilious as to also add that to all compound nouns: believing that it would have been enough for all the Lovers of the Languages, to be able to find that in [the entry to] the autonomous nouns, were it in their desires. The indication of the genders, which were not forgotten here, will be found, when needed, enriched with grammatical remarks. In the indication of the genders for each noun, the knowledge of the following three Rules was considered. 1. *All the Nouns which suit Men are masculine, and those which suit Women are feminine.* 2. *All*

echter de kennis van de drie volgende Regels onderſtelt. 1. *Alle Naamwoorden die Mannen paſſen zyn mannelyk, en die Vrouwen paſſen vrouwelyk*. 2. *Alle* verbalia *in* ing *zyn Vrouwelyk; gelyk Baring, Verloſſing, Twyffeling, &c.* 3. *Alle Naamwoorden in* heid *of* heit *zyn Vrouwelyk; gelyk Schoonheid, Zuiverheid, &c*. Het is zeker dat iemant die van den eerſten deezer Regelen onbewuſt is zich Geſlachten der Naamwoorden nooit bekreunen zal, en derhalven heeft men gemeent dat het nodeloos was de Geſlachten altoos te ſtellen by Naamwoorden die alleen Mannen, en by die welke alleen Vrouwen paſſen. Doch men heeft de Geſlachten van eenige weinige Naamwoorden, die eene uitzondering van deezen Regel ſtrekken, zorgvuldig aangetekent. De twee andere Regels zyn zonder uitzondering; en daarom heeft men zoo veel te onnodiger geoordeelt by alle *verbalia* in *ing*, en by alle Naamwoorden in *heid*, altoos eene f. die in dit Woordenboek het teken des Vrouwelyken Geſlacht is, te ſtellen.

verbalia *in* -ing *are Feminine; like Baring, Verlossing, Twyffeling etc*. 3. *All Nouns in* -heid *or* -heit *are Feminine; like Schoonheid, Zuiverheid, etc.* It is sure that someone who is unaware of the first of these Rules, will never assimilate the Genders of the Nouns, and thus, it was intended that it was needless to always express the genders of Nouns which only suit either Men or Women. Nonetheless, the Genders of some few Nouns which do not abide by these Rules have been meticulously reported. The other two Rules are without exceptions; and for this reason we have placed, next to all the *verbalia* in *-ing*, and all the Nouns in *-heid*, an f. which, in this Dictionary, is the symbol of the Feminine Gender.

III. Eene andere aanmerkelyke verbetering, in deezen Druk geſchiet, is dat men de rechte Franſche Naamen van veele zaaken, die Marin niet geweeten heeft, en die hy derhalven door omſchryving moſt verklaaren, of geheel onvertaalt laate, hier ter neder geſtelt heeft. Ontelbaare Naamen van Dieren, als Viervoetige, Vogels, Viſſchen, gekurve Diertjes, die in den voorgaanden Druk qualyk uitgelegt waaren kan zyn dat men in dit Woordenboek den rechten naam der zaaken, die men ‘er in zoekt, zal vinden, en geen’ verkeerder, gelyk in andere Woordenboeken niet zelden zal gebeuren.

III. Another remarkable improvement in this Edition is that it provides the correct names of many things, which Marin did not know and, for that, had to explain through descriptions or, otherwise, left completely without translation. Innumerable Names of Animals, like Quadrupeds, Birds, Fish, Insects, were sadly excluded from the previous Edition. These could probably be found in this Dictionary, each with its correct name, an one can look them up without any mistak. This is hardly true for other Dictionaries.

IV. Men heeft het Franſch van dit Woordenboek van veele ſlechte en onzuivere woorden en ſpreekwyzen gezuivert, en in derzelver plaatſe echte en by de beſte Schryvers goedgekeurde

IV. The French in this Dictionary has been purified from many bad and impure words and expressions, and they have been substituted with words and expressions approved by the best Writers: for this purpose, the French Academy has been often

woorden en ſpreekwyzen geſtelt: ten welken einde men de Franſche Akademie dikwyls geraadpleegt heeft. Men heeft de Nederduitſche ſpreekwyzen altoos vertaalt door de Franſche die ‘er ‘t naaſt mede over een quamen. Dit heeft men ten opzichte van de Spreekwoorden en Spreuken ook zoo net waargenomen als de verſcheidenheit der Taalen toegelaaten heeft.

consulted. The Dutch expressions have always been translated with the French ones which would be closer to them. This was adopted as to also allow to witness the difference between the Languages, also with regard to their Expressions and Sayings.

V. Wat de Byvoegingen van deezen tegenwoordigen Druk betreft, die zyn aanmerkelyk. De woorden en ſpreekwyzen, waar mede men dien vermeerdert heeft, zullen veelen duizenden uitmaaken: En men zal geen Woordenboek vinden in onze Taal door eenige andere Taal, welke ook, uitgelegt, waar in zoo veele woorden zyn als in dit. De woordenrykheit van dit Woordenboek vergeleeken by die van andere Werken van den zelven aart, waar in onze Taal voor ſtaat, zal zoo wel als op hun getal, ‘t welk men onvergelykelyk grooter hadt kunnen maaken, indien men ontelbaare ſamengeſtelde woorden niet met voordracht achter gelaaten hadt, om dit Werk niet buiten ‘t begrip van eenen bandt te doen zwellen, ‘t welk het Boek duurder en te gelyk onnutter gemaakt zou hebben. Zulks zou in der daadt niet min tot ongemak als tot nadeel van den Leezer hebben geſtrekt.

V. With regard to the Annexes of this present Edition, they are considerable. The words and expressions by means of which it has been enlarged, could probably be counted in the thousands: And one will find no Dictionary in our Language to any other Language, which also explains so many words as this. The richness of vocabulary of this Dictionary, in comparison to that of other Works of the same nature, as far as it concerns our Language, lies also in its number, which could have been made incomparably bigger, since countless compound words have not been included, in order not to unnecessarily make the word swell, which would have made the Book more expensive and, simultaneously useless. That has been chosen, indeed, not upon inconvenience, but as a disadvantage for the Reader.

De aart en eigenſchap onzer Taale, zoo bequaam tot ontelbaare ſamenſtellingen van woorden, zou ons gelegenheit genoeg gegeeven hebben om dit en het nut der Leerlingen van beide Taalen niet tot ons eenigſte doel voorgeſtelt hadden.

Om het zelve oogwit te bereiken, heeft men de veelvuldigheit der Voorbeelden gemydt. Men heeft de woorden zoo kort en zoo duidelyk verklaart als ‘t mogelyk geweeſt is; overtuigt geweeſt zynde, dat alles wat te veel is niet deugt [In note: *Omne nimium vertitur in vitium*] Yder die

The nature and quality of our Language, so full of countless compounds of words, should have given us enough opportunity to propose this with the only goal of being useful to the Students of both Languages.

For the same purpose, the ampleness of the Examples has been avoided. The words have been explained in the shortest and clearest way possible: persuaded that everything which is too much is of no value [In note: *Omne nimium vertitur in vitium*].[1] Everybody who uses and knows a Dictionary, knows that a useless accumulation of examples

[1] The Latin saying translates “Every excess develops into a vice”.

Woordenboek gebruikt en kent, weet dat eene nodelooze ophooping van voorbeelden eer tot verwarring als tot opheldering ſterkt.

Om de Leezers van den aart der Woorden te onderrechten, heeft men nevens dezelve met ronde woorden gezet van wat zoort zy zyn, of zich van de volgende verkortingen bedient.

leads to confusion, instead of clarification.

In order to educate the Readers in the nature of Words, they have been paired with abbreviations which specify what type they belong to.

[Table of abbreviations]

Tot dus verre hebben wy dientiſig geacht het Voorbericht van den Tweeden Druk *hier voor te plaatſen. Deeze* Derde Druk *achten wy voor de Taalminnenden van geen minder belang dan eenige der voorgaanden, naardien alles niet alleen naauwkeurig is nagezien; maar hier in merkelyke veranderingen en byvoegeſelen naar den aart der Franſche Taale zyn geſchied. Wy tragten 'er geen verderen ophef van te maaken dan den Taaloeffenenden te verzekeren, dat wy hierin het nut van het Gemeen hebben gepoogt te betragten, en twyffelen geenszins of aan dit oogmerk zal in allen deele voldaan zyn.*

Up until now we have usefully considered to place here the Foreword of the Second Edition*. We do not consider this* Third Edition *to be of any lower importance for the Lovers of the Language, as compared to any of the previous ones, consequently, everything has been not only meticulously reviewed; but is here published with considerable changes and adjuncts to the nature of the French Language. We intend not to carry along with any more interruptions except reassuring the Practitioner of the Language that we have here tried to amount for the use of the Public, and that they should in no way doubt that this goal has been fully accomplished.*

Appendix 7 - Comparison of the contents across the editions of Willem Séwel's *Spraakkonst*

Chapters	1708	1712	1733	1756	Translation
Privilegie	✗	✗	✗	✓	Privilege
Opdragt	✓ *Den Grootachtbaaren Heere Mr. Gerrit Hooft*	✓ *Den Grootachtbaaren Heere Mr. Gerrit Hooft*	✓ *Den Edelmogenden Heere Mr. Daniel Hooft*	✗	Mandate
Voorrede aan den lezer	✓	✓	✓	✓	Preface to the reader
Van de Spellinge	✓	✓	✓	✓	About the spelling
Van de Lettergreepen	✓	✓	✓	✓	About syllables
Van de Oorsprongkunde	✓	✓	✓	✓	About etymology
Van de Ledekens	✓	✓	✓	✓	About articles
Van de Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About nouns
Van de Zelfstandige Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About substantive nouns
Van het Geslacht Der Naamworden	✓	✓	✓	✓	About the gender of nouns
Lyste van de Geslachten veeler Naamwoorden	✗	✓	✓	✓	List of the genders of many nouns
Van het Getal Der Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About the number of nouns
Van de Buyginge Der Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About the declination of nouns
Van de Byvoegelyke Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About adjectival nouns
Van het Geslacht der Byvoegelyke Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About the gender of adjectival nouns
Van de Buyging der Byvoegelyke Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About the declination of adjectival nouns

Van de Vergelykinge der Byvoegelyke Naamwoorden	✓	✓	✓	✓	About the comparative of adjectival nouns
Van de Voornaamwoorden	✓	✓	✓	✓	About pronouns
Van de Werkwoorden	✓	✓	✓	✓	About verbs
Van de Deelwoorden	✓	✓	✓	✓	About participles
Van de Bywoorden	✓	✓	✓	✓	About adverbs
Van de Tzamenvoegselen	✓	✓	✓	✓	About conjunctions
Van de Voorzetselen	✓	✓	✓	✓	About prepositions
Van de Tusschenwerpselen	✓	✓	✓	✓	About interjections
Van de Woordschikkinge	✓	✓	✓	✓	About the syntax
Foemineae Fortitudis Specimen Insigne	✗	✓	✓	✓	Foemineae Fortitudis Specimen Insigne
Van de Zinscheydingen	✓	✓	✓	✓	About punctuation
Van de Letter-, en Spraak-konstige Figuuren	✗	✓	✓	✓	About the figures of speech and lettering
Verhandeling van de Redenkonstige Figuren	✗	✓	✓	✓	Handeling of metaphors
Van de Maatklank	✓	✓	✓	✓	About prosody
Van de Verandering en Verschikkinge Der Reede	✗	✓	✓	✓	About the changes and conjugations of speech
Drukfouten	✓	✓	✗	✗	Printing errors

Appendix 8 - Motoori Haruniwa's *jita* (*konata-kanata*) 自他 table

おのつから然る みつから然する		物を然する		他に然する		他に然さする		おのつから然らるゝ		他に然せらるゝ	
		下ア	うる			下サ	えさする	下ラ	えらるゝ	下ラ	えらるゝ
四カ	おどろく	四サ	おとろかす					下ラ	おとろかるゝ	下ラ	おとろかさるゝ
四カ	かわく	四サ	かわかす								
四カ	しりぞく	下カ	しりそくる			下サ	しりそかする	下ラ	しりそかるゝ	下ラ	しりそけらるゝ
		四カ	ふせぐ			下サ	ふせかする	下ラ	ふせかるゝ	下ラ	ふせかるゝ
		四カ	まねく			下サ	まねかする			下ラ	まねかるゝ
		一カ	きる	下サ	きする	下サ	きせさする	下ラ	きらるゝ		
中カ	おくる	四サ	おこす			下サ	おこさする			下ラ	おこさるゝ
中カ	すぐる	四サ	すくす			下サ	すくさする	下ラ	すきらるゝ		
下カ	くたくる	四カ	くたく			下サ	くたかする			下ラ	くたかるゝ
		下カ	さまたぐる			下サ	さまたけさする			下ラ	さまたけらるゝ
下カ	にぐる	四サ	にかす			下サ	にかさする	下ラ	にけらるゝ	下ラ	にかさるゝ
		四サ	ころす			下サ	ころさする			下ラ	ころさるゝ
				四サ	つかはす					下ラ	つかはさるゝ
四サ	ふす	下サ	ふする			下サ	ふせさする			下ラ	ふせらるゝ
				下サ	まかする					下ラ	まかせらるゝ
下サ	やする					下サ	やせさする				
		変サ	する			下サ	せさする	下ラ	せらるゝ	下ラ	せらるゝ
		四タ	うつ			下サ	うたする			下ラ	うたるゝ
四タ	たつ	下タ	たつる			下サ	たてさする	下ラ	たてらるゝ		
		四タ	まつ			下サ	またする	下ラ	またるゝ	下ラ	またるゝ

中タ	おつる	四サ	おとす							下ラ	おとさるゝ
		中タ	とづる			下サ	とちさする			下ラ	とちらるゝ
下タ	いづる	四サ	いたす			下サ	いたさする	下ラ	いてらるゝ	下ラ	いたさるゝ
		下タ	なづる			下サ	たてさする			下ラ	なてらるゝ
一ナ	にる	下サ	にする								
		下ナ	たづねる			下サ	たつねさする	下ラ	たつねらるゝ	下ラ	たつねらるゝ
下ナ	ぬる					下サ	ねさする	下ラ	ねらるゝ		
変ナ	しぬる					下サ	しなする				
		四ハ	いとふ					下ラ	いとはるゝ	下ラ	いとはるゝ
		四ハ	おもふ			下サ	おもはする	下ラ	おもはるゝ	下ラ	おもはるゝ
四ハ	たがふ	下ハ	たかふる			下サ	たかへさする	下ラ	たかへらるゝ	下ラ	たかへらるゝ
		四ハ	つかふ	下ハ	つかふる			下ラ	つかわるゝ	下ラ	つかわるゝ
四ハ	まどふ	四サ	まとはす					下ラ	まとはるゝ	下ラ	まとはさるゝ
中ハ	おふる	四サ	おほす								
中ハ	ほろぶる	四サ	ほろほす			下サ	ほろほさする			下ラ	ほろほさるゝ
		下ハ	こぞふる			下サ	かそえさする	下ラ	かそへらるゝ	下ラ	かそへらるゝ
		下ハ	わきまふる			下サ	わきまへさする	下ラ	わきまへらるゝ		
		四マ	いむ			下サ	いまする	下ラ	いまるゝ	下ラ	いまるゝ
四マ	くるしむ	下マ	くるしむる			下サ	くるしめさする	下ラ	くるしまるゝ	下ラ	くるしめらるゝ
四マ	すゝむ	下マ	すゝむる			下サ	すゝめさする	下ラ	すゝまるゝ	下ラ	すゝめらるゝ
		中マ	うらむる			下サ	うらみさする	下ラ	うらみらるゝ	下ラ	うらみらるゝ
下マ	さむる	四サ	さます			下サ	さめさする			下ラ	さまさるゝ
		下マ	とがむる			下サ	とかめさする			下ラ	とかめらるゝ
		一ヤ	いる			下サ	いさする			下ラ	いらるゝ
一ヤ	おびゆる	四サ	おひやかす							下ラ	おひやかさるゝ

下ヤ	きこゆる	四カ	きく	下サ	きかする	下サ	きこえさする	下ラ	きかるゝ	下ラ	きかるゝ
下ヤ	見ゆる	一マ	見る	下サ	見する			下ラ	みらるゝ	下ラ	見らるゝ
		四ラ	おづかる	下カ	あつくる					下ラ	おつけらるゝ
		四ラ	かる	四サ	かす						
		四ラ	さづかる	下カ	さつくる					下ラ	さつけらるゝ
		四ラ	さとる	四サ	さとす	下サ	さとさする			下ラ	さとさるゝ
		四ラ	たまはる	四ハ	たまふ						
中ラ	おるゝ	四サ	おろす			下サ	おろさする			下ラ	おろさるゝ
中ラ	ふるゝ	四サ	ふるす							下ラ	ふるさるゝ
中ラ	ゆるゝ	四サ	ゆるす							下ラ	ゆるさるゝ
下ラ	きるゝ	四ラ	きる			下サ	きらする	下ラ	きらるゝ	下ラ	きらるゝ
		下ラ	わするゝ			下サ	わすれさする	下ラ	わすらるゝ	下ラ	わすらるゝ
下ラ	をるゝ	四ラ	をる			下サ	をらする	下ラ	をらるゝ	下ラ	をらるゝ
		下ワ	うゝる			下サ	うゑさする				

Appendix 9 - List of Dutch *joshi* listed in Shizuki's *Joshi-kō*

The numbers of each entry have been added by me, loosely based on the content of Waseda's copies. Each copy of *Joshi-kō* presents its own listing and numbering methods, not without mistakes. For example, Waseda's C599 provides sub-division for the same word when used with different meanings or nuances in meaning, while other copies do not. For this reason, I have decided to provide my own numbering, instead.

1	alleen	唯 唯一人
2	alleen, alleenlijk	ひとつ
3	alleen	唯 のみ のみにて ひとりにて
4	alleenig, alleen	独 唯一人
5	in zo verre, in zoo verre dat	此位ニ 位ニ
6	eerlang	
7	naar dien, dewijl, dewijle, nademaal, vermist, mitsdien	によりて 故
8	om dat, doordien, om rede van	カ故ニ によりて
9	op dat, ten einde dat	んか為
10	wegens	以〇故[1]
11	daar om, om die reden	是故ニ それか為ニ
12	derhalven, bijgevolg, overzulks	カ故ニ
13	ingevolge, uijthoofd	上ニ同シ
14	gevolgelijk	かかる故に
15	waar door	これによりて
16	want	如何となれは 其故ハ
17	maar	然れとも しかも とも
18	maar	たたと のみ

[1] Shizuki adopts the use of circles 〇 in Japanese and a straight line (here represented by ----) in Dutch to render the gaps wherein to place text in the use of a *joshi*.

19	maar mits	たに さへ 苟
20	mits	勿論 固　モトヨリ
21	dog, doch	とも 然れとも
22	echter, nogtans, niet temin	猶 さる物から それとも
23	het zij	あれはあれ
24	het zij------ of	共〇共 せよ〇せよ
25	hoe----- hoe ook zij	如何はかり
26	evenwel	猶 やはり さるおされとも 共ニ
27	zoo dat	かく
28	zoo-------dat	はかり して
29	dus, aus, op deze wijze	しかしか
30	als, gelijk	如く
31	als	より
32	als	即 者 ソレハ
33	maar	然れとも
34	Zoo-----als	如く
35	zo als	にあたりて
36	terwijl, ondertusschen	に方りて
37	als dan	其時
38	toen	時
39	als	もし〇バ バ
40	Zo ----- als	も〇も共ニ
41	zo wel--- als	上ニ同シ
42	zo wel als	如く 前ノ zo als ニ同シ
43	zo	此の如く
44	zo	即千
45	zo	是ニ於テ
46	al	とも 未来ニ用ルカ故

47	alhoewel, alschoon, hoewel, schoon, ofschoon, niet tegen staande	とも 過去ニ用ユルカ故
48	al	すてに
49	al	あらゆる こととく
50	al-----de	ながら つつ
51	al aan, alvoort	居リ
52	indien, bij aldien als	ハ モ----〇バ 未来ノバ
53	ten waare	なかりせバ さりせバ
54	ten zij	自非 もし〇あらすバ もし〇なくバ
55	ten minsten	たにも
56	of ten minsten	然らずとも何々せん
57	zoo min	niet
58	quanquis, gelijk als, als of, gelijk of	ものの如く 俗ニ云ばしか如く
59	zelfs	さへ まへ
60	zig zelfs	みつから
61	zelf, van zelve	みつから
62	zelf, zelve	躬 親 たたちに したしく しきしきに 即 すなはち
63	des zelfs, der zelver	その
64	deselve, 't zelve	それ おなし それじや
65	en	さて しかうして
66	en	と〇と および
67	en	して
68	de	こそ
69	veel liever	
70	veer eer	不若　シカジ

71	liever----als	
72	liever als	寧　ムシロ
73	veeleer	liever als ト同意
74	liever hebben	つきて 愛す
75	of liever	
76	bij voorbeerd	たとへば
77	daaren boven	其上
78	miscchien, mogelijk	疑ふらくは 恐らくは あらん
79	van----tot----	○○に
80	van----tot----	より○まて
81	namelijk	いはば
82	ja	然 諾 唯 啊 neen ノ反対
83	ja	唯○而已哉 あに○といふのみならん や
84	ten deele	一分ハ 或ハ 且ハ かたく
85	met een woord	畢竟して言バ 一言断
86	zogenoemde	所謂
87	eigentlijk zogenoemd	旧額の
88	om zo te spreeken	いはば
89	een en andere	其一と其一 彼此 此彼 其一ト其他 其一と其余 一と他 一と余
90	niet alleen----maar ook	不唯----而又 俗ニこれがかうある斗り でなし これもかう のみかまた
91	hoe-----hoe----	バ○程 愈○愈

92	om	過ぎ去る 既ニ往ぬ
93	om, rondom	旋り 旋りて 周り 周りて 周りに経り
94	om	為
95	om aan	を に
96	om	周りて 旋りて
97	om en om	転　ウタタ
98	door	よりて
99	of	や か
100	Naauwlijk----of	纔ニ〇かと思へ即ち
101	of, als of	如 如し
102	of	も
103	toch	固り　モトヨリ 必 俗ニハ決して
104	toch	願くは 請 俗ニハ何卒
105	of	必
106	dan, dan of	又ハ〇カ
107	dan	然れは 然らは
108	dan, als	よりも
109	dan	其時ハ
110	dan----dan----	或時ハ 一たびは 一つは
111	ook	も 亦
112	ook, om die reden	それゆへ も
113	nog----nog----	あらすあらす
114	nog	いまた なを 猶
115	nog niet	いまたあらす 未

116	te meer	それといふも一つは
117	naauwlijks	かづかに やうやう
118	anders, anderszins, andersins	然らすは 否則
119	behalven	唯除
120	uitgezonderd	上ニ同シ
121	bijzonderlijk	別して
122	integendeel	却て
123	eindelijk	終に
124	min	虧
125	op verre na	余程 決して
126	mogelijk	或ハ 疑
127	mogelijk, wel zijn	可在
128	met	以
129	met	与　ト と共に
130	met	なる
131	voor zo verre	ニ於ては 所ニ於ては
132	niet minder	又ハ〇カ
133	kan ‘t zijn	大概
134	waare het, als ‘t waar	たとへば のこして
135	eer lang wel haast	程なく
136	op verre na---- niet	決して〇す ざる事遠し zeer ノウラ
137	veer min	況ンヤ
138	gaarne	喜デ
139	niet	不
140	niet zijn	あらず にあらす
141	geen	無
142	geen	不
143	te	
144	te	
145	te	べき
146	te	に
147	te	より
148	te	太　ハナハタ
149	te	を
150	de	

151	de	
152	de	
153	de	
154	den	
155	het	
156	het	
157	wel	よく 随分